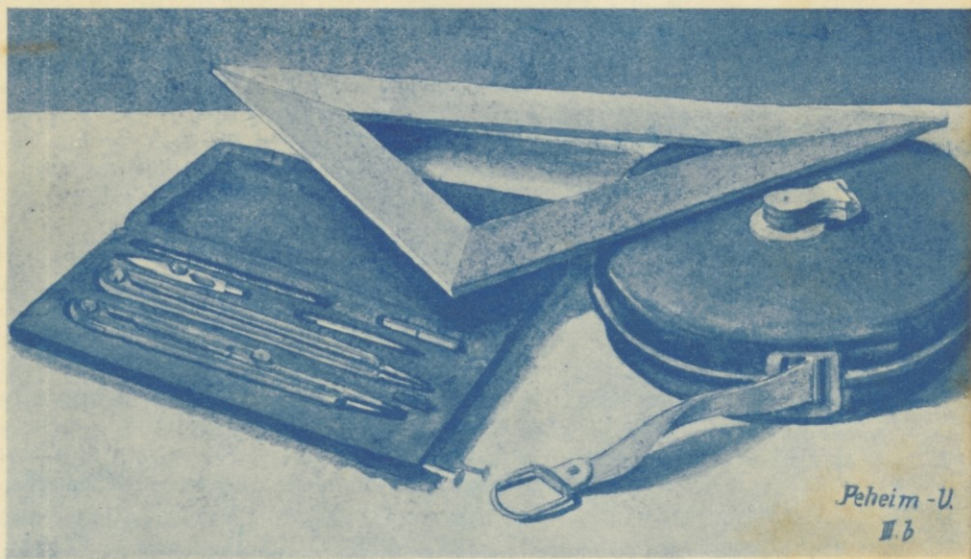

Razgati

LIST ZA
ODRASLO
MLADINO

1

1934
—
1935

Peheim - U.
III. 3

Urednikovo pismo!

Na uho je prišlo uredniku, da ste bili nekateri letos ob zaključku II. letnika »Razorov« »slabe volje« zaradi »Ognjene žice«. Pa ste bili po krivici! Uredništvo je izdalo to originalno nacionalno povest kot prilogo »Razorom« in ne kot samostojno knjižno publikacijo. Pisatelj Ivan Matičič bo to povest še nadaljeval in bo izšla celotna v posebni knjigi. In za »Razore« bo letos še marsikaj zanimivega napisal iz svetovne vojne. Ilka Vaštetova bo končala »Zaklad v Emoni«, povest naših pradedov; Fran Vrhovnik nas bo peljal — v duhu seveda, ker je raketa še nezanesljiva — na nebesno rimsko cesto; Pirnat Viktor bo pisal o strupenih rastlinah; Fakin Anton bo razpravljал o vražah, ki jih je — žalibog — še na pretek med našim ljudstvom; Oskar Hudales je izročil »Razorom« povest iz indijske džungle in iz ameriške farme; Albin Zavrl nas bo seznanjal z jugoslovensko zgodovino, iz katere bo prinašal važne in zanimive zgodbe; Trošt Janko bo priobčil nekaj smešnih »rajbnških«; Kunaver Pavel bo stikal in iskal kot jamar naše podzemne votline; Herfort Joža nam bo razkazoval s svojimi prijetnimi slikami prirodo in skrito življenje v njej; z Ljudevitom Stiasnym bomo potovali po gorah in dolinah na vse štiri vetrove; Vlado Rojec bo prispeval nekaj pravljic in pripovedk raznih narodov; Drago Humek, Tončka Štamcarjeva nas bosta uvajala v prepotrebno ročno delo; Martin Humek bo razlagal o sadjarstvu, vrtnarstvu itd. Urednik bo poročal o raznih mlad. gibanjih, o šahu, o filateliji. Za nadaljevanje esperanta se pa urednik ni mogel sam odločiti, zato razpisuje plebiscit o tem.

Kdor se izmed vas uči v »Razorih« esperanta in kdor bi rad, da bi z esperantom kakor doslej nadaljevali, naj to sporoči uredniku na Rakek do 10. oktobra. Zberite podpise in jih pošljite v skupni kuverti. Priobčili bomo uspeh tega glasovanja! V vsaki številki bo tudi nekaj najboljših vaših prispevkov. Napišite, kaj mislite o »Razorih«, kako naj list izboljšamo, kaj naj še prinašamo v listu, da bo bolj zanimiv za vas itd. — V lanski zadnji številki smo razpisali mnogo nagrad za folklorno številko »Razorov«. Prečitajte razpis in pošljite kaj! Vsak natisnjen prispevek prejme nagrado. Da bo še časa zadosti, bomo izdali folklorno številko meseca novembra. Prispevke lahko pošljete do 20. oktobra. — Končno še razpis za naslovne strani posameznih števil »Razorov«! Risarji, tekmujte! Vsak mesec bodo »Razori« prinesli drugačno naslovno sliko, ki jo boste vi izvršili. Format in razmerje slike naj bo kakor v 1. letošnji številki.

Najboljša izbrana slika prejme 50— Din nagrade.

Za to nagrado morejo tekmovati le naročniki in naročnice, ki posečajo še kake šole, nikakor pa ne dorasli naročniki.

Pošljite takoj naslovno sliko za oktobersko številko!

Urednik želi, da bi bili z »Razori« po večini vsi zadovoljni; zato sodelujte in pomagajte uredniku! Rokopisov ne vračamo!

RUDOLF MAISTER:

VSTAJENJE.*

*Bratje! V Triglavu ognji goré,
žarki kresovi, krvavi plameni,
kakor silni meči ognjeni,
ki jih sami arhangli vihte.*

*Bratje! Naša pomlad gre iz tal
bistra ko burja, močna ko val.
V naša domovja se je zagnala,
burjo razklala, solnce skovala,
solnce: Kralja Matjaža dan!*

*Bratje! Na plan!
Kliče nas stare pravde dan!
Drava nas zove, Adrija rjove,
vrancem bliskajo nove podkove!
Bratje v sedlo, vajeti v dlan
in — Makabejci naprej!*

* Zložena in natisnjena za Veliko noč leta 1918.

† General Rudolf Maister.

FRAN ERJAVEC.

(Ob stoletnici rojstva.)

Letos septembra meseca je poteklo 100 let, odkar se je rodil na Poljanah v Ljubljani, slovenski pisatelj in prirodopisec Fran Erjavec.

Kot trinajstletni gimnazijec se je po čudnem naključju seznanil v Šiški pri Ljubljani s prirodopiscem Schmidtom, ki je imel nakopičene ogromne prirodopisne zbirke. Za njih urejevanje je potreboval pomočnika, in baš drugošolček Erjavec se je možu tako prikupil, da ga je pritegnil k temu delu. Pri njem se je navzel posebne ljubezni do hroščev in polžev, tu se je navadil nabirati, shranjevati in urejevati prirodopisne predmete. Poleg tega je pomagal Erjavec tudi prirodopiscu Dežmanu v ljubljanskem muzeju ter nabiral in opazoval življenje v prirodi sami. Kakor se je poleg pridnega učenja v šoli Erjavec pripravljaval v prosti naravi za svoj poklic kot prirodopisec, tako se je pripravljaval s svojimi tovariši v šoli na pisateljevanje. Tako se je zgodilo, da so osnovali osmošolci (Erjavec, Stritar, Jenko, Tušek, Zarnik i. dr.) dijaško literarno društvece.

Vsako nedeljo popoldne so se shajali, brali svoje stvari na glas ter jih medsebojno ocenjevali. Kar je bilo dobrega, so objavili v svojem dijaškem časopisu, v »Vajah«, ki so bile na roko pisane. Nekateri prispevki so bili tako dovršeni, da jih je pozneje ponatisnil leposlovni list »Slovenski Glasnik«. Mnogo spisov je prispeval tudi Erjavec, med njimi »Žabo«.

Nato je odšel Erjavec na Dunaj, kjer je napravil na vseučilišču izpit za profesorja. Tudi na Dunaju so se shajali slovenski visokošolci v »Jugoslovanškem društvu«, ki mu je bil predsednik Erjavec in ki je zasledovalo poleg literarnih tudi strogo nacionalne cilje.

Pozneje je Erjavec mnogo potoval, da si je tako razširil svoje obzorje. Poleg izletov po domovini, je napravil vsake počitnice daljša potovanja po vsej Evropi. Ali kljub temu je Erjavec v tistih letih pridno pisal in najznamenitejše delo tiste dobe so njegove večno lepe in žive »Domače in tuje živali v podobah«. S Hrvaškega je odšel v službo v Gorico na veliko veselje goriških Slovencev, ki so se zbirali v »Čitalnici«. Tam sta mu drugovala Franc Levec in Simon Gregorčič. Fr. Levec pripoveduje o Erjavčevih goriških letih tole: »Ni ga bilo prostega dne, da bi Erjavec ne bil obesil popoldne torbe čez rame, pa hajdi na kršni Kras, v Trnovski gozd, v ravno Furlanijo, v sončna Brda ali proti vinorodni Vipavi. Vsak izprehod, vsaka pot sta mu bila znanstven na-

men. Hotel je spoznati vse Primorje v geološkem, zemljepisnem in prirodopisnem oziru. Prebrskal je vsak grmič; zdaj pobral drobnega polža, zdaj ujel brzonogega hrošča, zdaj utrgal neznatno bilko. A vse to ni motilo prijateljskega razgovora. Erjavec je vedel vedno kaj novega povedati.

Medtem je Erjavec mnogo delal tudi kot učenjak in pisal temeljite znanstvene razprave. Kot znanstveni pisatelj je bil od raznih učnih družb odlikovan, končno je bil imenovan za rednega profesorja na zagrebškem vseučilišču, kjer pa ni ostal dolgo.

Dasi je bil Erjavec krepak in na videz vedno zdrav, so mu preveliki duševni in tudi telesni napor izpodjedali zdravje. A niti sam niti njegovi prijatelji niso polagali na to prevelike važnosti, saj so poznali njegovo krepko postavo. A prišlo je drugače! 12. januarja 1887. je Erjavec še pozno v noč delal, ko mu je postalo nenadoma slabo in ga je začel dušiti kašelj. Spravili so ga v posteljo, kjer se je pa zgrudil in po kratkem smrtnem boju za zmerom zaspal.

Kako priljubljen je bil Erjavec, kaže najbolj stavek, ki ga je zapisal o priliki njegove smrti »Ljubljanski Zvon«: »Ves narod slovenski je imel samo enega Erjavca, zato pa tudi vsa Slovenija plaka za njim!« Njegov nagrobni spomenik ima napis:

Fran Erjavec

rojen 9. sept. 1834, umrl 13. jan. 1887.

Bil mož si cel in učenjak
in zvest domovju sin;
dokler bo živ Sloven še kak,
bo živel Tvoj spomin.

Hvaležni narod.

ILKA VAŠTETOVA:

III. **ZAKLAD V EMONI.**

(Zgodovinska povest.)

Za visokimi gorami se je medlo svetil prvi jutranji svit. Rumenkastozelena ozka proga na obzorju je prehajala v temnozelenkasto modrino in ta se je prelivala v vedno temnejšo modrovijolično nočno nebo, posuto z mežikajočimi zvezdami. Na griču pred gorami, na strmih skalah, je kipela v mrak mogočna trdnjava Teurnia, poslednje zavetišče onih Noričanov, ki še niso padli pred silnimi meči strašnih Slovenov. Daleč po dolini je valovilo morje slovenskih šotorov; med njimi se je rahlo dvigal dim ugašajočih ognjev. Tu in tam so se v temi zablskale sulice budnih stražarjev.

Gradišče, ki so ga Sloveni stavili na griču onkraj Teurnije, je še spalo, ko se je v eni izmed koč dvignila Celijeva glava z ležišča. Ves začuden in omamljen od globokega, dasi kratkega, spanja se je starec zazrl v temo, ki ga je obdajala. Z rokami je otipal mehko ležišče iz diščega sena, pogrnjeno z debelo medvedovo kožo. Zdajci se je spomnil, kje je: na gradišču poleg velikega tabora Nepokorove vojske . . . Pomirjen je stari pohabljenec zopet legel in se pretegnil po ležišču. Vse telo ga je bolelo od divje večdnevne ježe.

Starec je zaprl oči, a spanec se mu ni hotel vrniti. Zunaj pred kočo se je na drevju oglasilo prvo zaspano čivkanje črnega kosa. Vedno budnejši je postal njegov jutranji klic. Polagoma, drug za drugim so se mu oglašali drugi ptiči, čvrčali, žvižgali, krakali in peli vsak po svoje v mogočnem zboru.

»Kakor na gori sv. Marije nad Emono,« si je mislil starec in srce ga je zbolelo. Koliko časa, kar ni videl domačega sela vrh gore! In koliko čudovitih doživetij! Takrat, ko je z Rodanom, sinom hrome Kornelije, Rufelijeve sužnje, odšel proti Celeji, da proda dva svežnja sandal in nakupi v mestu novo usnje in nekaj drugih potrebščin — takrat se je pričelo. Z begunci iz Adrantuma in Celeje sta pribežala nazaj ter se skozi pragozdove rešila in pritekla navzgor do domačega sela, kajti velika vojska silnih Slovencev je prodirala iz Panonije v Norik. V smrtnem strahu je vztrepetalo vse v Rufelijevem selu, ko sta prinesla strašno novico: Slovenci se bližajo!

A srca so vsem otrpnila v grozi, ko sta opazila, da sta gospodarjeva edina otroka, štirinajstletna Mela in leto starejši Tauro odšla v dolino, da med razvalinami Emone poiščeta pradedov zaklad. Zla slutnja se je uresničila: Melo in Taura so Slovenci zajeli zaradi izdajstva dveh zlobnih Langobardov, šilonosega Arivalda in kopitonosega Tasa. Kdo ve, kaj bi se bilo zgodilo z otrokoma, da se nista Celij in Rodan napotila za njima in rešila po Langobardu ugrabljeno lepo Pribislavo, hčerko slovenskega vojvode Nepokora. Mladi Rodan si je tako pridobil hvaležnost mogočnega slovenskega vladarja in rešil gotovega pogina vse svoje selo. A nakopal si je divje sovraštvo Langobarda Arivalda, ki ga je bil obstrelil s puščico in mu iztrgal lepi plen — devojko Pribislavo.

Toda vse bi se bilo srečno obrnilo, če bi Obri ne pritiskali zaveznike Slovence na boj proti Bizantincem. Vojvoda — Celij je čutil do njega globoko spoštovanje — je odklonil soudeležbo na bojnem pohodu proti Bizancu, ker je imel dovolj opravka z zasedbo novih pokrajin. Da si zavaruje hrbet, so Obri predlagali izmenjavo talcev in Slovenci so privolili v to.

»Oh, da bi ne bili!« je vzdihnil Celij.

K Obrom sta odrinila vojvodov sin Valuk in najsilnejši slovenski junak, župan Ratimir, ki so mu dali zaradi v raznih bojih razsekanega obraza ime »brazgotinec«. Na Celijevo veliko žalost se jima je pridružil še Rodan, deloma za to, ker je vzljubil Valuka, deloma ker je hrepenel po daljnem svetu in je hotel postati junak, kakršen je bil mladi Valuk.

»Nesrečni mladec!« je zašepetal Celij in skočil kvišku. Spomnil se je, v kakšni nevarnosti je zapustil Rodana v oberskem »ringu«. Langobarda sta se bila vtihotapila v obrsko utrdbo in stregla sta Rodanu po življenju. Če bi si Celij ne bil pridobil zaupanje stare obrske sužnje, nikoli bi ne bil izvedel, kaj preti njegovemu ljubljencu Rodanu. Ker so bili slovenski talci v obrski trdnjavi močno zastraženi, Celiju ni preostajalo drugega, nego iskati pomoči pri mogočnem slovenskem vojvodi Nepokoru.

Takoj je vojvoda odposlal nad Obre dve močni župi pod vodstvom njunih županov, trščatega Svarunje in zavaljenega Ljuta. Še sreča, da so v tistem času obrski borci — razvun stražnikov — odšli pod vodstvom svojega kakana Bajana na bojni pohod nad severne Slovence. Peščica hrabrih, dobro oboroženih Slovencev bi zadostovala, da zavzame obrski »ring«.

»Da bi le dospeli o pravem času!«

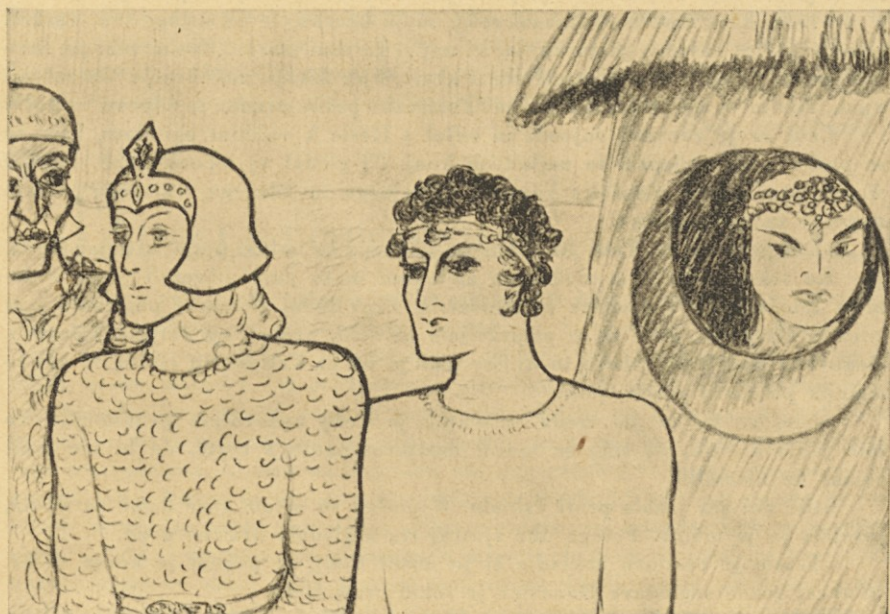
Celij je stopil iz temne kočice in se ozrl naokrog. V jutranjem mraku je razločil, da stoje kočice okrog večje ravnice. Blizu kočice, skoraj sredi ravnice, se je dvigala košata lipa; vse drugo drevje je bilo posekano. Nekaj štorov se je še videlo na robu ravnice pred kočami. Nekaj koč še ni bilo dogotovljenih. Skladanice težkih neobtesanih brun je čakalo na uporabo.

Stari polatinjeni Kelt je žalostno povsili glavo, ko se je spomnil: Gradisce, ki so ga Slovenci postavili blizu sovražne utrdbe, je pričalo, da je Te-

urnia zapisana smrti. Še nekaj dni ali tednov in zadnje zatočišče Noričanov bo v slovenskih rokah. Celij se je zgrozil, ko je pomislil na konec, ki je pričakoval njegove rojake v trdnjavi. A ni jim vedel pomoči. Po vsem Noriku so se že razlili Sloveni in zatrli ali zaslužnjili narod, ki je tod prebival: mešanico nekdanjih Ilirov ter poznejših Kelto in Rimljanov.

Ves potrta je odšel starec za kočo in se vzel na okop, ki so ga Sloveni že deloma dogotovili iz drevesnih brun in kamenja. V mraku je ležala pred njim dolina, pokrita z belimi šotori. Kakor ogromen obroč so oklepali nedostopno trdnjavo v približni razdalji strele s puščico.

»Ne bom gledal, kako se polaste trdnjave. Preveč bi me bolelo, saj se bodo v krvi in ognju dušili moji lastni rojaki... Po zaklad se vrnem do Do-

nave in ga ponesem gospodarju Rufeliju. Moja dolžnost je, da ga iztrgam lakomnima Langobardoma. Upam, da najdem kraj, kamor je Langobard zakopal Taurove zlatnike. V zadnjem gozdiču je bilo preden smo prišli do Donave. A kje bi dobil konja, da opravi to pot?»

Zamišljen je zrl v dolino in opazoval tabor, ki se je polagoma prebujal. Nebo je že zažarelo v jutranji zarji. Mrak se je umikal. Celij je sedel na okop, potegnil svoje suhe pohabljenе nožice k sebi in položil staro utrujeno glavo na kolena.

»Kaj razmišljaš, starec?« ga je nagovoril glas tolmača Hesle, ki je prišel za gostom iz koč.

»Vrnil bi se rad talcem naproti, a nimam konja.«

»Ali nisi prijahal na Valukovi 'Streli' do nas?«

»Sem. A Valukovo kobilico sem si le izposodil. Jaz pa bi rabil svojega konja, ker se vrnem potem od Donave naravnost proti Emoni. Ampak kje bi ga dobil, ko nimam denarja, da bi konja kupil?«

»Slabo poznaš slovansko gostoljubje, če misliš, da gostu prodajamo, kar

potrebuje. Vem, da ti podari vojvoda konja, kakršnegakoli hočeš. Le pojdi z menoj! Pri potoku se umijeva in stopiva potem do vojvode.«

Tako sta storila. Sonce še ni vželo, ko sta korakala med tisočerimi šotori skozi tabor. Slovenskih bojevnikov je kar mrgolelo. Nekateri so snažili orožje, drugi so kurili ognje in vrteli na različnih slastno dišeče pečenke, tretji so v polni bojni opravi posedali okrog ognjev ali stali v gručah med šotori in ugibali o bojni sreči, ki se jim je obetala onega dne.

Pred vojvodovim šotorom so se zbirali starešine na vojni posvet. Na nizki skali je sedel kraj ognja vojvoda. Ko je ugledal starega Celija, prijatelja Rodanovega, ga je takoj poklical predse. Celij se je po bizantinski šegi ponižno vrgel na kolena pred mogočnim knezom. Vojvoda pa mu je pomignil, naj vstane in pove svojo željo. Hesla je pristopil in tolmačil Celijevo prošnjo.

»Tebi, ki si Rodanu pomagal rešiti mojo hčerko, je na uslugo vse, karkoli poželiš. Dajte našemu gostu konja, ki naj si ga sam izbere. Hesla, tebi pa izročim gosta, da ga varno spremiš skozi kraje, kjer bivajo naši bratje. Ostani pri njem, dokler se ne pridruži Rodanu! Postrezite gostu, preden se odpravi na pot!«

Celij se je zahvalil vojvodi in odšel s Heslo k velikim ogradam, kjer so se pasle črede najlepših in najboljših konj. Ni gledal na lepoto živali, temveč si je izbral čilega obrskega konjiča, vztrajnega in žilavega, vajenega velikih naporov in slabih potov.

»Dobro si izbral. Tudi jaz vzamem takšnega za najino pot,« je dejal Hesla.

Ko sta se okrepčala z obilnim zajtrkom in so jima privezali torbe z dobrim založajem k sedlu, sta se odpravila. Prav tedaj je sonce pogledalo izza gora in slovenske župe so se pripravljale na velik naskok na noriško trdnjavo. Rogovi so doneli po taboru in njihov glas je šel za Celijem in Heslo, ki sta že izginila po rosnih gozdnih poti.

»Zdaj se mi ne bo treba skrivati,« je Celij zadovoljno pripomnil, »ko sem jahal k vam, pa sem se moral dostikrat ogniti s ceste, da bi me tvoji rojaki ne ustavili.«

Štiri dni sta jahala proti vzhodu. Naposled so ostale gore daleč za njima, sprejela ju je nižina. Petega dne zjutraj sta zagledala hrastov gozd.

»Tamle je zakopan zaklad!« si je mislil Celij, in pognal je konja v dir. »Onkraj gozda zagledava Donavo,« je rekel proti Hesli.

»Čudno se mi zdi, da nisva srečala naših ljudi s talci,« je zaskrbelo Heslo.

»Saj res!« se je ustrašil Celij. »Pa ne, da bi jih bili Obri pobili?«

Jahala sta še hitreje.

In kaj se je medtem zgodilo v »ringu«?

Odkar so Obri na zvijačen način pobrali talcem orožje in odšli na bojni pohod proti severu, so se smeli talci v notranji trdnjavi prosto gibati. Seveda jim je bila prostost precej omejena. Jugur Kajuk, ki je bil v kakanovi odsotnosti poveljnik »ringa«, je povsod nastavil straže, ki so pazile na talce. Rati-mir, Valuk in Rodan so se smeli izprehajati okrog kakanovih koč, ki so predstavljale njegov »dvorec«, pa še tu ne vedno in povsod. Če je prišla kakanova žena Katuna s svojimi sužnjami iz kolibe, da se izprehodi na solncu, so morali talci ostati v svoji koči in Kajuk jih je strogo zastražil.

To Katuni ni bilo posebno po volji. Bila je radovedna ženska, prava divjakinja, in rada bi bila opazovala talce, zanimive belokožce, izmed katerih ji je bil posebno zlatolasi Valuk kaj všeč. Prvikrat ga je videla, ko so pripeljali talce v »ring« pred kakana. Od tedaj pa so njene poševne mongolske oči dostikrat skozi lino opazovale tujce, kadar so se izprehajali po dvorišču. Ne-

koč ukaže Kajuku, naj pogosti talce pred njeno kolibo, češ, da bi jih njene radovedne služabnice rade videle.

Kajuk se je skrivaj posmehnil. Vedel je prav dobro, da se ošabna divja kakanova žena kaj malo meni za želje svojih suženj. Katuna je morda nekaj čitala na Kajukovem obrazu, kajti, da bi podkrepila svojo laž, je ukazala, naj talcem strežejo njene lastne sužnje.

Stari jugur je bil nevoljen. Ukazu svoje vladarice se ni smel upirati. A načrt, ki ga je imel onega dne glede talcev, je moral odložiti za drugi dan.

»Nu, jutri je še vedno čas, da uprizorimo ukano z »ugrabitvijo« talcev. Zjutraj napravim z njimi izprehod iz »ringa« do Donave. Kdo mi kaj more, če me napadeta dva Langobarda, mi ubijeta stražarja, mene omamita in otmeta naše talce? Kdo mi more dokazati, da sem bil z njima dogovorjen? Vem, kaj me čaka, če ne porabim edine prilike, da rešim svojega sina Kaleda, ki sem ga zastavil Slovenom za protitalca. Vem: ko se vrne kakan, se odpravi nad Bizantince in vzame slovenske talce s seboj na vojno. Nikoli se Sloveni ne vrnejo in nikoli bi več ne videl svojega sina.«

(Dalje prihodnjič.)

FRAN ERJAVEC:

ŽIVALI POPOTNICE.

*Mrzel veter tebe žene,
drobna ptičica, od nas*

Narodna pesem.

Ko izgublja jeseni природа svoje lepote, ko mine cvetica za cvetico, ko pada list za listom, se začno zbirati po ledinah in zvonikih ptičja krдела. Ko tropa za tropo odletuje v milejše kraje, se lotevajo človeka čudni, skoro bi rekel, otožni občutki. Od golih strnišč povzdiguje oči do urnih popotnikov in jih spremlja še v mislih na njih potu, kjer nimajo ne vodnika, ne kažipota, in vendar so si v svesti svojega cilja. In res, če si mislimo tudi najizvedenejšega zemljemerca, ki ima na ponudbo vse pripomočke vednosti, vendar se ne zaveda tako, kakor se zaveda najmanjša teh živali, ki hiti čez dežele in čez morje in vendar najde zopet hišo, kjer je zidala lani gnezdo, kjer je vzrejala svoje mladiče. Čuden, nam nerazumen nagon jih žene v zaželenе kraje. Ta nagon imajo ne samo ptiči, temveč tudi druge živali. Sploh jih žene menda skrb za potrebno hrano, časih jih pa sili tudi preobilni zarod ali preganjanje na pot, večkrat tudi ne vemo gotovega vzroka. Znamenito je tudi to, da se zbere na tako potovanje skoro vselej večja družina, čeprav se potem, ko so prišle na svoj cilj in konec, razkropijo in večjidel samotarijo.

Če govorimo o potovanju živali, skoro vsak misli le na ptiče, ker so njih preseljevanja najnavadnejša in najbolj znana. Pa tudi četveronoge živali potujejo. Opice hodijo v družini od kraja do kraja, kjer je ravno kaj boljšega ugrizniti. To je pač vesela družina! Zdaj se love v predrznih skokih od drevesa do drevesa, zdaj kobacajo zopet počasi po tleh. Vedno so vesele, zmerom se jim ljubi trgati se in burke uganjati. Gotovega cilja in konca na svojem potu opice nimajo. Na mestu ostanejo, dokler nimajo dovolj živeža; ko jim poide, potujejo dalje. Črni medved v Severni Ameriki gre v hudih zimah s severa daleč v Zedinjene države v velikih družčinah. Seveda se vrne le malo teh kosmatinov v svoje brloge, ker jih zaradi lepe kožuhovine in zaradi okusnega mesa zelo zalezujejo in pobijajo. Ravno tako se godi severnim lisicam.

Izmed živali, ki jih prištevamo glodalkam, jih potuje več, n. pr. poljske miši, katerih ne udrži celo velika reka; videli so jih plavati čez Reno in Meno. Prava popotnica je kamčadalska miš. Brezštevilne trume teh živali za-

puste na pomlad Kamčatko in gredo po več sto milj daleč na zapad, kamor pridejo sredi avgusta. Tega mrčesa je toliko, da je včasih ena tropa po dve uri dolga in še več. Meseca oktobra se vrnejo, kar jih ni poginilo na potu, nazaj v Kamčatko. Za Kamčadale so to veseli dnevi; mesojedne roparske živali namreč spremljajo te popotne miši, in te živali zalezujejo Kamčadali pridno zaradi imenitne in dragocene kožuhovine.

Znamenita so tudi pota norveške miši, leming imenovane. Leming je čudna žival. Časih se vzdignejo z mrzlih, nerodovitnih bregov Ledenega morja in planejo v doline laponske in romajo po šestdeset milj daleč. Na potu jih ne udrži nič; široke reke in jezera preplavajo, strmo skalovje preplezajo in tako gredo s trebuhom za kruhom zmerom naravnost dalje. Če pridejo do kopice sena, ne gredo okoli nje, nego jo prerijejo; če jih v vodi sreča ladja, ne ognejo se je, nego splezajo na ladjo in na drugi strani poskačejo zopet v vodo. Te miši so za deželo prava šiba božja in ljudje se jih boje bolj nego slabe letine. Kadar priromajo, ne pomaga nič zoper nje. Vse, kar je podobno rastlini, pokončajo te požrešne živali, in ne da bi postrigle samo travo do korenin, celo zemljo prerijejo in poberejo sleherni semenski zrn. Tisoč in tisoč jih pocepa in potone na poti, ostale se potem pogube, domov se pa ne vrne nobena. Na srečo prihajajo kvečjemu enkrat v desetih letih.

Ko vročina prehudo pritiska, beži sedlon pred trumami silnih krvoločnih brencljev in komarjev, ki nadlegujejo živino in ljudi. Žival sama prisili svojega gospodarja, da se preseli na hladne morske bregove ali pa v višje doline, kjer razkajajo mrzle sape oblake silnega mrčesa. Komaj pa se približuje jesen, se začne sedlonu tožiti po gorah in po snegu in zastonj bi si prizadeval človek zadržati žival; vsa čreda bi po sili ušla ter pohajala s svojimi prostimi brati po gorah.

Antilope so urne in gibčne živali, ki prebivajo po neizmernih planjavah gorskih krajev. V Evropi imamo samo eno pleme te rodovine, namreč stepno antilopo, ki prebiva v velikih družčinah po poljskih in ruskih ravninah, pozimi gre pa proti Črnemu morju. V Afriki je nad 60 antilopnih plemen. Posebno znamenita med njimi je skokonoga antilopa, zato tako imenovana, ker more delati na begu 4—6 čevljev visoke skoke. V južni Afriki se klatijo neizrečeno velike črede teh živali, po 20—25.000 repov skupaj. Ko pride suša, se obrnejo na jug proti evropskim seliščem in kakor kobilice planejo na žita in napravljajo seljakom veliko škodo. Za žito jih nekoliko odškoduje okusno meso teh antilop, ki jih veliko pobijejo. Meso razrežejo na tanke jermene in jih posuše na soncu.

Tudi morski psi gredo na pot, dasi morebiti ne prostovoljno. Ko se namreč na leto začne tajati led v Ledenem morju, plavajo velike ledene plošče v gorkejša morja in na teh ploščah leže morski psi. V preteklem stoletju jih je prišlo v Belo morje na Ruskem kot listja in trave. Kakor daleč je segalo oko, ni videlo drugega kakor morske pse.

Videli smo, da so tudi med četveronogimi živalmi prave popotnice, vendar so le ptičji popotniki v pravem pomenu besede, in morebiti je ni v prirodi prikazni, ki bi človeka bolj mikala nego natanko določeni prihod in odhod nekaterih ptičev.

Nekaj naših domačih ptičev zahaja v gorkejšo podnebje, kjer ne pokriva sneg hribov in planjav, kjer brez velikega truda nahajajo potrebnega živeža; namesto teh pa prihajajo od mrzlega severa drugi gosti k nam čez zimo. Ko začne jeseni poganjati podlessek po senožetih in se mrzel veter igra z rumenkastim listjem, se odpravljajo pevci na pot. Zdaj nas zapusti lastovica in kma-

lu za njo vzamejo slovo trope malih ptičev, ki so nam na pomlad prišli oznanjati, da se vrne novo življenje v prirodo. Na njih mesto pridejo kljunači, divje gosi in race in drozgi; četudi nam ti ne morejo namestovati pevcev, vsaj zopet nekoliko oživijo zapuščene loge in trate.

Meseca januarja gospodarita pri nas v visokih gozdih velika postojna in zlati orel; golobji jastreb in kragulj se jima umakneta in gresta bliže vasi, kjer delata kmetu škodo pri kuretni. Tudi veliki srakoper se sedaj brati s temi roparji, ker je šla njegova bližnja rodovina čez zimo iz dežele. Krokariji in vrane letajo v družini okoli mest in vasi, kjer si iščejo po cestah in prekopnjah živeža. Detlova rodovina tudi ostane čez zimo pri nas in išče po sadnem in gozdnem drevju zalege hroščev in drugega škodljivega mrčesa. Ob vodah se izpreletuje lepo pisani vodomec, poseda črni kos in visoko v zraku romajo snežne gosi. Divji petelin, veliki jerebi in ruševci ostanejo, kjer so bili čez leto. Če je vreme ugodno, se izpreletujejo po šumah tudi drozgi in brinovke. Od malih ptičev je sitnega vrabca največ; v njegovo tovarišijo zahajajo tudi ščinkavci in skupaj letajo okoli skednjeve in kozolceve. Po grmovju se potika popkar, čížek obiskuje visoke jelše in blask ali krivokljun poseda po jelkah. Stržki in kraljički pa veselo čivkajo in sinice se pojajo po vrteh.

Meseca februarja prihajajo prvi romarji že nazaj. Prej ali pozneje, kakor je vreme, pridejo: drozg, poljski škrjanec, ščinkavec — kar jih je šlo proč, posebno babice — konopljenka in druge sorodne ptice, kmalu za temi prispejo škorec, duplar in grivar, oba golobje rodovine. Celo bela pastiričica se vidi časih že okoli Sv. Matija, gotovo pa pride v začetku marca in ž njo pridejo priba, sokol in kljunač. Gorski ščinkavec, čopasti škrjanec, divja gos, kavka, drozg, brinovka in druge ptice, ki so bile pri nas le čez zimo v gosteh ali so nas le mimogrede obiskale, gredo zdaj nazaj v svoje domače kraje proti severu in o Sv. Jožefu izginejo popolnoma. Na njih mesto pa pridejo v tem času: rumena in siva pastiričica, hovec, taščica, štoklja, žerjav in nekatere druge mlakužne ptice, potem beloritka in včasih tudi že drobni muharček. Navadno pride pa kovaček šele meseca aprila in ž njim vred pridejo: domača lastovica, bregulja ali podgrivka, veliki prusnik, penica, trstnica, slavec, vrtoglavka in kukavica. Ti vsi pridejo vsaj do Sv. Jurija. O Sv. Juriju in po Sv. Juriju pridejo pa: mali srakoper, grlica, velika hudournica, zelna vrana, muhovček in kobilar. Žolne, dleski, brglezi in kar jih je plezavčeve rodovine imajo že gnezda. V tem času valijo tudi bovc, vrabci in pribe.

Maja meseca se vrnejo zadnji popotniki, namreč: prepelica, kosec ali strgar in mravljinčar. Zdaj se vsi pari, delajo gnezda in vale. Škorci, vrane in plezavci imajo zdaj že ugodne mladiče. Meseca junija in julija potihnejo ptiči, zdaj se pečajo le z valenjem in odrejo mladičev. Avgusta se začno skubsti in ta čas se poskrijejo v gosto grmovje, da so varni pred roparskimi pticami. Vrabci in ščinkavci se pa zbirajo v velike tolpe in letajo po polju in okoli skednjeve in kozolceve.

Okoli Velikega Šmarna se nekoliko ptičev že zopet napravlja na pot. Najprej gredo velika hudournica, kobilar in bela štoklja. Meseca septembra nas zapuste slavec, trstnica in mravljinčar; sredi tega meseca se poslove zelena vrana, mlakoš, kukavica, vrtoglavka, kosec, beloritka in konec meseca odreinejo: škarnjak, postolka, smrdokavra, rumena in siva pastiričica, hobnarica, grlica — izkratka, skoro vse ptice, ki so se vrnile aprila.

Oktober požene še zadnje. Penica vzame zdaj slovo, za njo gredo domača lastovica, žerjav, škorec, šmarnica in proti koncu meseca škrjanec, taščica in bela pastiričica. Od severa pridejo zdaj k nam: drozgi, vrane, čopasti

škrjanec, gorski ščinkavec in kavka. Ti se izpreletujejo v večjih družinah; ako je pa vreme neprijazno, gredo večjidel še naprej. November nam pripelje še zadnje severne goste in meseca decembra je vse potovanje pri kraju. Priroda zdaj počiva, le tisti ptiči, ki so ostali pri nas, iščejo klavrnino svojo pičlo hrano.

Romarjem se zdaj dobro godi, ko so prebili težave potovanja; prišli so namreč v gorkejšje kraje, pod milejšje podnebje, kjer ni mrzlih vetrov in kjer sneg ne pokriva polja in gozda. Ti kraji so južne evropske dežele, t. j. Laško, Turško, grški otoki, potem Egipt, Sirija, Mala Azija in dežele ob reki Senegalu v Afriki. Slavci gredo navadno proti Siriji, prepelice v Egipt in Mala Azija preredi skoro vse naše male ptice. Na grških otokih navadno le počivajo, da se oddahnejo in se okrepčajo za novo pot; posebno prepelice je treba takega počitka, ker ne morejo dolgo leteti venomer. Ko pridejo na te otoke, so tako trudne, da jih lovijo ljudje z rokami, pa vendar jih pride še toliko v Egipt, da jih je v Aleksandriji na trgu kot gnoja.

Ptice pridejo na te otoke prej ali pozneje, kakor je veter. Strnad pride navadno, ko so zrele smokve, in ker se rad sladka, mu ni nobene sile. Grki mu pravijo sikofagos, t. j. smokvojedec. Konec oktobra ali o Vseh svetih, ko so kmetje ravno posejali, pridejo divji golobje in grlice, kukavica jih pa spremlja, torej pravijo, da ona vodi grlice. Meseca avgusta pride na grške otoke smrdokavra in v oktobru taščica, lišček in pastiričice; vsi ti se pa ondi le nekoliko pomude, potem pa letijo v jutrne dežele.

Ker je ravno govorjenje o preseljevanju ptičev, naj omenimo še nekega divjega goloba v Severni Ameriki, katerega imenujejo zaradi tega svojstva popotujočega goloba. Audubon, ki najbolje pozna ptiče Severne Amerike po njih navadah in posebnostih, pravi o njih: »Ti golobje se le preseljujejo, kadar jim hrane primanjkuje, in niso navezani na določene čase. Kadar se napravijo na pot, jih gre neizrečeno veliko. Jeseni leta 1813. sem videl tak golobji vlak. Vse obnebje, kar ga more premeriti človeško oko, je bilo polno golobov, tako da je sonce otemnelo kakor pri mrknjenju. Kaj lepo jih je bilo gledati in pero ne more popisati te prikazni. Če je bil vlak v kaki nevarnosti, so se zakadili golobje s strašnim hrupom, kakor bi grmelo: drug drugega so rinili pred seboj. Ta gosta kepa je zigravala zdaj v levo, zdaj v desno, zdaj so se plazili tik zemlje, kmalu pa se zopet dvignili naravnost kvišku, da je bil vlak podoben mogočnemu steburu. Ko so šli zopet v primerno višičino, so se razpustili — kakor orjaška kača se je poganjal vlak v sinji višavi. Tako so letali nad menoj neprenehoma tri dni; iz tega lahko sodimo, koliko je bilo njih število.

Prostor, kjer ti ptiči dalje časa gnezdijo in valijo, se jako izpremeni. Zemlja je več palcev na debelo pokrita z golobjakom, trava je do zadnje bilke pokončana, ravno tako tudi nižje in šibkejšje grmovje, vse križem leže veje, ki so se pod težo ptičev ulomile. Ti ptiči sede namreč po drevju v gostih kepah, ena vrhu druge. Daleč okrog so drevesa gola, kakor bi jih bil oklestil. Več let preteče potem, da si svet zopet opomore. Indijani so teh gostov vselej veseli, ker dobe brez velikega truda od njih živeža za dalje časa. V deželi Kentuki so gnezdili ti golobje pred nekoliko leti. Prostor je bil več angleških milj širok in nad 40 milj dolg. Na vsem tem prostoru je bilo vsako drevo polno gnezd. Ko so mladiči dorasli, pa vendar ne toliko, da bi bili mogli odleteti, so prišli bližnji prebivalci v velikih družinah z vozm, s posteljami in s kuhinjskim orodjem in so ostali več dni ondi. Šuma in hruma po gozdih je bilo toliko, da so se konji plašili in da so si morali ljudje na ušesa vpiti,

da so se razumeli. Po tleh so ležale vse križem veje, jajca in mladiči, ki so popadali iz gnezd. Cele črede prašičev so se redile od njih; orli, jastrebi in kragulji so letali okoli gnezd in si pobirali mladiče z njih. Po drevju ni bilo drugega videti kakor goloba pri golobu. Fofotanje perutnic se je slišalo, kakor bi od daleč grmelo, vmes se je pa čul polom dreves; jeli so namreč drevesa sekati in vselej tista, ki so bila najbolj obložena z gnezdii.«

B. GRILC, gimnazija v Mariboru:

OD SUŠAKA DO KOTORA.

Da se je zanimanje za naše sinje morje in našo prelepo obalo v zadnjih letih tako zelo razvilo, ima predvsem glavne zasluge Jadranska straža. To je organizacija, ki so jo pred dobrimi 10 leti osnovali v Splitu možje, ki so tako rekoč zrasli ob morju, ki poznajo njegov pomen, ki so videli naše pohlepne sosede, kako so stegovali svoje grabežljive roke po tem našem biseru in nas hoteli stisniti med tesne celinske meje. Že samo v Dravski banovini stoji pod praporom Jadranske straže odnosno Podmladka J. S. preko 60.000 mladih ljudi, ki se pripravljajo na težavno a častno nalogo, ki so si jo nadeli: da bo vsak Jugoslovan vsaj enkrat v življenju videl naše sinje morje. Zlasti pa si je J. S. pridobila ogromen moralen in materialen uspeh s tem, da je vsako leto podpirala Pomladkarje, da so se mogli vkljub svojim skromnim dohodkom udeležiti izletov in ekskurzij na morje. Vsi ideali, ki smo jih do tedaj gojili, so se spremenili v stvarnost: pred nami širno morje, ki s svojo sinjino napravi vtis, ki ga je nemogoče opisati, a tudi nemogoče pozabiti. Po vsakem takem izletu je človek še bolj navdušen za morje, močnejše vezi so nastale med njim in morjem in sila, ki ga vleče k njemu, da zopet in zopet zre njegove neizmerne lepote, ki so neusahljive, ki jih nima nikoli dovolj, postaja prevelika, da bi mogel nanj pozabiti.

Tak prijeten izlet je priredil letos tudi Podmladek Jadranske straže na klasični gimnaziji v Mariboru, ki mu je bil dve leti za predsednika agilni osmošolec Janko Sernec. Gotovo se moramo tudi njemu zahvaliti, da je dobil izlet tak obseg, da ga moramo uvrstiti med najdaljše, kar jih je naš Podmladek v zadnjih letih priredil. Saj smo bili 10 dni na potovanju, okoli 600 km smo napravili po morju, dobre 3 dni smo bili v Splitu, razen tega pa smo si še ogledali Sušak in Kotor, v Dubrovniku pa smo se mudili en dober dan. Toda vsi prelepi načrti bi ostali le načrti in iluzije za nas uboge študente, ako nam ne bi pri tem priskočili z izdatno podporo na pomoč Oblastni odbor J. S. v Mariboru. Njegovemu predsedniku, dr. Rapotcu, ki nam je že mnogokrat ob taki priliki priskočil na pomoč, in ostalemu odboru se tu najlepše zahvaljujemo.

Bilo je na velikonočni ponedeljek. Vreme ni bilo nič kaj prijazno in ko je naš brzovlak zapustil za seboj Delnice, letoviški kraj v vedno zelenem Gorskem Kotaru, je začel naletavati poleg dežja še sneg. To smo imeli lepe nade na naš izlet! Toda strokovnjaki so nas potolažili, češ »v Sušaku bo že sijalo sonce«. In prav so imeli. Vlak je vedno bolj prodiral v osrčje krasnega Gorskega Kotara, lokomotiva je težko sopela, toda končno je le premagala hude vzpetine, ki so ji bile napoti. In ko smo prišli na dominanten položaj, ni bilo o dežju in snegu ne duha ne sluha več. Neki sumljiv, nam nepoznan veter je začel svojo pesem in kmalu so se oblaki razpršili, sonce je zasijalo in vseh se je na en mah polotilo veselo razpoloženje. Še nekaj trenutkov in z višine se

nam je nudil impozanten, za mnoge popolnoma nov razgled. V dolini na desni smo zagledali Sušak in njegove bele hiše so se dobro ločile od sivega, pustega krša, ki tod gospodari. Nato se nam je pokazalo naše morje. Velika, velika voda s svojo prelepo sinjo barvo, na njej bele pege, pene, ki so jih pustile za seboj ladje ali pa so sledovi razburkanega morja. Na tej »veliki luži« pa je bilo polno ribiških jadrnic, veter jih je pozibaval in njihova jadra so se lesketala, kadar so se od njih odbijali sončni žarki. Ta razgled in zlasti sonce, ki je začelo vedno bolj sijati, sta nas prepričala, da smo prišli v popolnoma nov svet.

Na pot!

tudi čisto razumljivo, da reška luka (Fiume) v primeri z našo rapidno nazaduje in so vsa italijanska prizadevanja za njen podvig le »bob v steno«. Kar se tiče prometa, je Sušak v zadnjih letih postal važno izhodišče letoviščarjev na naše otoke, zlasti Krk in Rab. Od sušaskih znamenitosti je treba omeniti zlasti Trsat, božja pot na hribčku nad Sušakom, nato še ostanke Frankopanskega gradu, mejni most med nami in Italijo in seveda tudi pristanišče. Tukaj ne sme obiskovalec pozabiti na kanal, v katerega teče Rečina, kraška ponikalnica. Ako imaš srečo, boš poleg naših in ital. tovornih ladij videl v luki tudi kak morski kolos iz drugih pomorskih držav. Sušak ima stalne pomorske zveze z otoki in ostalimi našimi primorskimi mesti, pa seveda tudi z italijanskimi in preko teh z ostalimi lukami v Sredozemlju. V Sušaku je končno še sedež važne Jadranske plovitbe, ki oskrbuje promet med Sušakom in Kotorom ter med otoki in obalo.

V Sušaku se nismo utegnili dolgo muditi in že ob štirih popoldne smo čakali v pristanišču, pripravljeni na odhod. Tam je tudi že stal »Zagreb«, lična in ne premajhna ladja »Jadr. plovitbe«. Na krovu ladje se je sprehajal prileten kapitan, ki je mrko gledal pred se — pozneje sem videl, da drugi niso drugačnega obnašanja. Morje jim je vtisnilo ta značaj. Naposled, ko smo bili že vsi pripravljeni na odhod, je zatulila sirena, motor je zanihal, ladjin trup se je počasi obrnil, ob bregu stoječi so mahali v slovo. Že je delala ladja za seboj belo cesto, ob bregu stoječi pa so še vedno mahali v slovo....

Stali smo na palubi in gledali na Sušak, ki se je vedno bolj in bolj oddaljeval. Končno smo ga videli še čisto majhnega, dokler ga nismo počasi izgubili izpred oči. Pluli smo proti otoku Krku. Parnik je vozil z lepo hitrostjo

Sušak je za Jugoslavijo izredno važno mesto. Prvič je to najsevernejše mesto ob naši obali, ki šteje danes okoli 24.000 prebivalcev in je že radi tega moralo postati kulturno in gospodarsko središče skoraj $\frac{1}{3}$ naše obale. Ker je po železnici in cesti zvezan z Zagrebom in vodi z Dolenjske, Notranjske in Bele Krajine več cest in še železnica Mokronog-Karlovac, ter se končno pričakuje še dograditev žel. proge Ljubljana-Kočevje do Vrbovskega, ima Sušak bogato zaledje, kot nobeno naših mest. Zaradi tega lahko zlasti razumemo, kako je mogel postati Sušak za pomorsko trgovino tako izredno važna luka, prva za Splitom. Obenem je pa

in zavil naposled v majhen zaliv; v kotu je bilo пристаниšče, nad njim na golem kršu pa Omišalj. Vrbnik, ki ga je ovekovečil narodni pesnik, in Krk, glavni kraj na otoku, sta tudi zelo privlačna.

Parnik je vozil z isto hitrostjo, čeprav je pihala ob obale sem »bura« in začel se je zibati, v začetku manj potem pa vse bolj in bolj, da smo končno iskali varnega zatočišča na sredi parnika. Mislim, da »morska bolezen« že tedaj nekaterim ni prizanesla, bili so mirni in blede in morali so imeti svojevrstne občutke, ki so mi pa bili hvalabogu prihranjeni; pozneje je bilo o tej zadevi še mnogo govora, joka in smeha. Naposled se je začelo temniti, mrak je padel nad morje. Toda kako lepo in veličastno je bilo vkljub temu! Tedaj smo se vozili nekje pri otoku Rabu in ko se je hitro popolnoma stemnilo, se je parnik ustavil v mestu Rabu. To vam je kraj poln veselja! Obala čista in lepo urejena, takoj nato hoteli, sami hoteli in pensioni, pred njimi lepi nasadi, v ozadju pa zanimive privatne stanovanjske hiše. Oni večer je bil Rab lepo razsvetljen in odkril se nam je v vsej svoji lepoti in mikavosti. Toda, žal nismo imeli časa niti toliko, da bi si ga dobro ogledali; sirena je zopet zatu-lila, odpluli smo. Sedaj je bil parnik že razsvetljen, vozil je v temno noč. Oblaki so izginili, nebo je bilo zvezdnato in morje je bilo veličastveno. Naši so se spravljali spat. V toplem in varnem kotičku so si razgrnili koce, se zavili in kmalu zaspali.

Našel sem še nekaj takih, ki niso imeli kocev in odločili smo se, da kratkomalo noč prebedimo. Toda zavili smo se le, kajti hladen veter je pihal od obale sem. Kramljali smo in se smejali ter motili pokojni mir. Parnik reže valove in pušča za seboj belo cesto, na obali vidiš le tu in tam kako svetlo točko, na plitvinah se vžigajo in zopet ugašajo svetilniki, nebo je jasno, mesečina sije na morje, ti pa sloniš ob ograji ladje in vse to opazuješ. Ko je že pozna noč, se pokaže Preko, ko pa še vedno sloniš ob ograji parnika in poslušáš smrčanje svojih prijateljev, zagledaš v daljavi nam ukraden Zadar; vidi jo se tudi obrisi sivih vojnih ladij, ki ga čuvajo. Jutro se je že porajalo, ko so začeli naši zaspanci vstajati, stegovali so se na tleh palube in začudeno gledali naokrog. Najbrž jim je bilo žal zapravljenе noči! Tedaj sem pobral nekaj kocev in skupaj s prijatelji, s katerimi sem prebedel noč, sem se zavil v nje in zaspali smo.

Nekako ob sedmih so nas zbudili. Bilo je zelo hladno. Nato se je za horizontom dvigalo sonce in kmalu je bilo neprijetnega mraza konec. Povedali so nam, da se ta sprememba v temperaturi pojavi vedno ob tem času. Parnik je naredil večji ovinek in zavil med Čiovim in Drvenikom proti Splitu. Še kakšne pol ure in zagledali smo ga: najprej visoko splitsko stolico, nato Marjan na levi in končno še splitsko luko. Hitrost našega »Zagreba« je začela poje-njavati; nato so ga privezali k velikim kamenitim stebrom. Bili smo v Splitu, našem največjem in najvažnejšem primorskem mestu.

Kot sem že v začetku omenil, smo ostali v Splitu dobre tri dni. To so bili najlepší dnevi tega izleta. Lepo vreme, dobro hrano v »Grajski kuhinji« in prijetno prenočišče v »Jadranskem domu« ter končno še nekaj izletov v okolico Splita, da seveda ne omenim precej natančnega ogleda Splita samega in znamenitega Marjana, — vse to so nam nudili naši »splitski dnevi«.

Split je gospodarsko, trgovsko in kulturno središče Dalmacije. Mesto, ki šteje danes nekaj več kot Maribor (35.000 prebivalcev) se razprostira tik ob obali od prekrasnega Marjana na severozapadu do največjega kopališča na Jadranu, Bačvie na vzhodu, ter tja proti Kaštelanskemu zalivu, Solinu in Mosorju na severu in severovzhodu. Središče mesta je že v zgodnjem sred-

V splitski luki.

njem veku nastalo v in ob znameniti Dijoklecijanovi palači. Tukaj je tudi še danes središče trgovine in moderne življa, obenem pa je to, čeprav starinski, najlepši del Splita. Saj se je neki nemški pisatelj o njem izrazil, da je starorimska Dijokl. palača skupno z modernimi stavbami, ki so v njej zrasle v zadnjih 15 letih, torej ta kontrast dveh kultur v 2000 letnem razdobju, najlepše, kar je v Splitu videl. Ogromna arhitektonska za tiste čase (ok. 300 po Kr. r.) na višku stoječa Dijoklecijanova palača, je največji historični spomenik tega mesta. Na svoja stara leta je prebival tu Dijoklecijan s svojim spremstvom, danes pa stoji v tej

palači nič manj kot 250 hiš in v njih pa stanuje okoli 3000 prebivalcev. Sredi tega dela Splita je Narodni trg, kjer je promenada. Nekoliko dalje se nahaja nekdanji Peristil, kjer stoji danes ogromen Meštrovičev Grgur Ninski, 8 m visok. Pristanišče je moderno urejeno in pristajajo v njem tudi največje ladje iz drugih držav. Zanimiva je še ribarnica, kamor prinesejo domači ribiči vse vrste rib. Split je tudi kulturno središče Dalmacije: ima Arheološki muzej, Narodni muzej, Teologijo in več srednjih ter strokovnih šol.

V bližini mesta je najlepša razgledna točka, hrib Marjan, ki se razprostira severozap. od mesta in se potem znižuje tam, kjer se začneja Kaštelanski zaliv. Lepe, marmornate stopnice pripeljejo človeka najprej do Prirodoslovnega muzeja in Zoološkega vrta z akvarijem. Na vrhu se nudi obiskovalcu lep pogled na Split in na morje pred njim, lepo pa se vidi tudi Kaštelški zaliv. Od drugih posebnosti v okolici je treba omeniti Solin, rimsko Salono, ki je imela v 3. stol. 60.000 prebivalcev, tam se danes nahajajo ostanki katoliškega pokopališča (Manastrine) iz iste dobe in precej dobro ohranjen amfiteater. Zanimiv je ogled starodavnega Klisa; po serpentinah vodi mimo njega železnica Split-Sinj. Kdor ima še več časa, naj naredi prijateljem izlet s parnikom v Trogir; mimo Rivijere Sedam Kaštela ter mimo Divulja, kjer so hangarji in hidroavijoni, prispe tja. Trogir je zanimiv po svojih »Trogirskih levih«, radi katerih je prišlo med Jugoslavijo in Italijo do zelo napetega položaja, ki ga je rešila le Francija. Ima tudi pridvižni most med obalo in otokom Čiovim, nekoliko novejši del leži namreč na otoku, stari del pa na obali, ki so jo varovale še danes ohranjene ogromne trdnjave. (Konec prihodnjič.)

JOŽA HERFORT:

MISLI OB STOLETNICI F. ERJAVCA.

„Priroda vsa, ki vrl je bil glasnik
Mu velikan je večni spomenik!“ -

Gregorčič.

Narod, ki ne spoštuje svojih mož, jih ni vreden. Ta prislovica, v kateri je trda in kruto preizkušena resnica, se je uresničila in se uresničuje po vsem svetu. Leto za letom črpaš, mladina in tvoji učitelji, znanje in tajnosti matere

narave, iz knjig, ki naj bi bili prirodoopisi. Ob neživih opisih zgubljaš svežo pozornost za tebi sicer najljubšo vedo — prirodoepis. Skoro si pozabila na one knjige našega največjega prirodarja Frana Erjavca, čigar stoletnico rojstva smo praznovali letos 9. septembra, ki so našemu narodu to, kar sta Nemcem Brehm in Naumann. Erjavce je naš najodličnejši pripovednik, ki se je odlikoval po svojih slikah iz »narave«, v katerih je zajemal iz prirode, te večno lepe knjige, opise in popise, ob katerih se še danes opaja vsak dober in veren opazovalec narave. Ni bistvo opisa golo okostje, pust opis. V dejanje in v življenje spremenjen opis bo preživel tebe! Nekaj čudovitega je Erjavčev opis raka, mravlje ali žabe. Mladina, sezi po Erjavčevih poljudnih knjigah. V »Domačih in tujih živalih« in v »Škodljivih živalih« boš našla snov, ki te bo navdušila za prirodne lepote. Našla boš ono, česar ti današnja, od sporta razrvana doba ne more in neče nuditi. Dejal sem že in še ponavljam: Gol opis utruja in dolgočasi, živ opis te priklene k stvari. Potovala si, mladina? Si čitala potopise? Čitaj najdragocenejše Erjavčeve potopise med njimi »Med Savo in Dravo« in »Po kraški zemlji«.

Nisem ti hotel povedati prav za prav tega, kar sem ti povedal. Opozoril bi te rad prav sedaj, ko obhajamo stoletnico Erjavčevega rojstva na Gregorčičevo pesem, katera zadnja dva stiha sem vzel za naslov in geslo.

Čuj, mož, ki mu je narava sama velikanski spomenik, je našega rodu. Dala ga nam je naša bela Ljubljana. Na Poljanah se je rodil, šel poučevat brate Hrvate in šel od tam na našo sončno Goriško. Ta mož, mladina, je bil Jugoslovan. Družil je že tedaj vezi med slovanskimi brati. Zato, mladina, se zavedaj, kdo je bil Erjavce, oni učenjak in znanstvenik, a vendar preprost prirodar, ki je živel samo za druge, on, ki ni storil, kar je bil storiti dolžan, pač pa, kar je mogel.

Letos se klanjamo manom velikega Erjavca, letos obhajamo stoletnico rojstva in se zato s ponosom spominjamo nanj, saj:

»Njega, slavitelja prirode,
Opeva roj krilatih ptic,
Slave ga prebivalci vode,
Kar zemlja hrani jih in zrak,
Da kamen slednji, slednja travca
Proslavlja nam ime Erjavca...«

Gregorčič.

FR. VRHOVNIK:

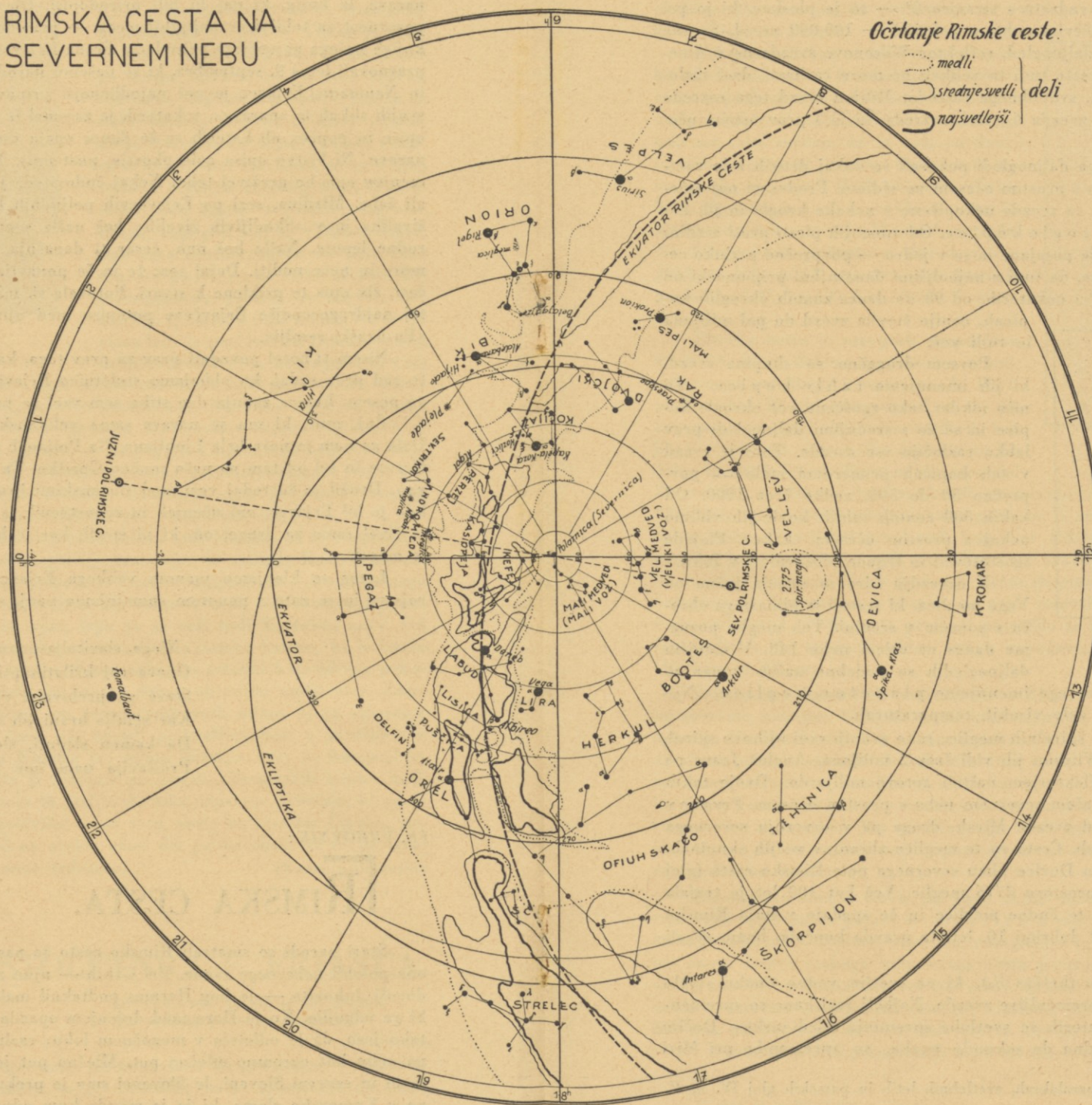
RIMSKA CESTA.

Stari narodi so smatrali Rimsko cesto za pas, s katerim so bogovi zvezali obe polobli nebesnega svoda. Pri Grkih — njim ni bila nikdar nobena zamisel dovolj duhovita — je bog Hermes podtaknil malega Herkula boginji Heri, da bi ga odgojila. Ko je Hera med dojenjem opazila prevaro, je odpahnila dete s tako jezo, da je odletelo v mogočnem loku; razlito mleko pa še danes vidimo na nebu kot ogromno mlečno pot. Mlečno pot jo nazivljejo vsi Romani, Germani in severni Slovani, le Slovenci smo jo prekrstili v Rimsko cesto, Hrvatje pa v Kumovsko slamo, ki jo je menda kum odnašal s polja svojega kumčeta.

Lepo je videti Rimsko cesto v prvih urah jesenske brezmesčne noči, kako se dviga kot lahka meglica iznad severovzhodnega obzorja, povije v svojo tenčico ozvezdje Kočijaža s kozo in kozlički, se stisne mimo Meduzine glave z zloglasnim Algolom (algol je v arabščini vrab), postaja v Perzeju vedno svetlejša, se vstric glasovite meglice Andromede malo razširi ter vzpne čez Kasiopejo, Kefeja in Kuščarico do zenita, v katerem je dobrih 30° oddaljena od severnice. Od zenita se spušča v vedno svetlejšem ločku proti jugozapadu preko sijajnega Deneba. Tu se Rimška cesta razdeli v dva rokava. Vzhodni teče preko Lisice, Puščice, Orla ter Strelca, zapadni pa preko Ofiuha s kačo in Škorpionu. V Strelcu in v višini mogočnega Antaresa prekorači Rimška cesta ekliptike ter izgine pod naše obzorje. Na južnem nebu se oba rokava pri ozvezdju Južnega križa in Kentavra zopet združita in preko ladje Argo teče Rimška cesta dalje mimo Siriusa v Velikem in v Malem psu do ekliptike, kjer jo zopet vidimo na našem severnem nebu.

Dve petinki tega ogromnega obroča sta dodelni, a tudi v ostalem je Rimška cesta različno široka in svetla. Svetli oblaki z vsakovrstnimi odcepi, izrastki in pomoli se menjavajo s temnimi polji

RIMSKA CESTA NA SEVERNEM NEBU

in vijugami najrazličnejših oblik. Najsvetlejša je med Labudom in Južnim križem, najmedlejša pa v ozvezdju Kočijaža. V Južnem križu so sredi najjačjega sija manjša polja tako črna, da so jih že stari mornarji imenovali premogove vreče. Dve taki vreči vidimo tudi na našem nebu v ozvezdju Labuda.

Ravnina, položena skozi povprečno sredino Rimske ceste, je njena ekvatorska ravnina ter je nagnjena proti zemeljskemu ekvatorju za 63°. Navpičnica na to ravnino, potegnjena skozi njeno središče, seče nebo v dveh točkah, to sta severni in južni pol Rimske ceste. Kakor pri zemlji, tako delimo ekvator Rimske ceste na 360°, četrtniko kroga od ekvatorja do pola pa na 90°.

Že v najstarejših časih so domnevali učenjaki, da se nam kaže Rimška cesta drugačna, kakor je v resnici. Tako je med drugimi Demokrit 400 let pred Kristom trdil, da je Rimška cesta brezštevilna gosto posejanih sonc, a v taki daljini, da jih posamezne ne moremo razločiti, temveč vidimo le njihovo skupno žarenje. Ko so v 17. stoletju naperili proti nebu prve daljnogleda, so se res v Rimski cesti pokazale nepregledne množice zvezd. Te množice so se pa večale tembolj, čim ostrejši so postajali daljnogledi. L. 1925. so našli o!

ekvatorju Rimske ceste na kvadratu s stranico 2° — to je ploskev, ki jo pri stegnjeni roki na nebu s palčevim nohtom pokriješ — 100.000 zvezd. Še več jih pokaže največji današnji daljnogled, reflektor Wilsonove zvezdarne v Ameriki, vendar pa vse Rimske ceste tudi ta velikan ne more razbrati, dasi razločuje celo neznatne zvezde 21. svetlobnega razreda. Milijon zvezd tega razreda sveti tako močno, kakor ena zvezda 6. svetl. razreda, ki jo s prav ostrim očesom komaj še opazimo.¹⁾

V Rimski cesti so nam pa daljnogledi pokazali še dokaj drugih zelo zanimivih pojavov in tvorb, ki jih s prostim očesom ne vidimo. Predvsem naj omenim skupine zvezd, v katerih so zvezde nekopičene v nekake krogle in jih hočemo radi tega imenovati *okrogle kopice*. Od zunanjih plasti proti sredini kopice so zvezde vedno gostejše posejane in so v jedru — povprečno petinko cega premera — tako zgoščene, da tudi z najboljšimi današnjimi pripomočki ne razločimo posameznih senc. Pri nekaterih, od 98 do danes znanih okroglih kopicah, cenijo števila zvezd do pol milijona in tudi več.

Okrogla kopica.

Povsem drugačne so skupine zvezd, ki jih imenujemo *rahle kopice*. Te niso nikdar tako zgoščene kot okrogle kopice in se že s srednjimi daljnogledi prav lahko razločijo vse zvezde. Tudi je zvezd v teh kopicah primeroma malo — povprečno 50 do 500, redko čez 1000. Od kakih 500 znanih rahlih kopic jih vidimo nekaj s prostim očesom, kakor Plejade (gostosevci) in Hijade (deževnice) v Biku.

V ozvezdju Lire se nahaja južno od Vege meglica, ki sestoji iz plinastega obroča s soncem v sredini. Teh meglic poznamo danes na celem nebu 148. V manjših daljnogledih so podobne našim zunanjim planetom (Saturn) in jih radi tega imenujemo *planetne meglice*. Njihova sonca se odlikujejo po zelo visokih temperaturah.

Izvanredno mnogo je pa špiralnih meglic, tako zvanih radi njihove spiralne oblike. Reflektor na M. Wilsonu jih vidi čez 2 milijona, Anglež Jeans pa misli, da bi jih z večjim reflektorjem našteali gotovo milijardo. Dvoje takih meglic je mogoče videti na našem severnem nebu s prostim očesom. Prva je v Andromedi, severozapadno od zvezde Mirah, druga pa v ozvezdju severnega Trikota, jugozapadno od Mirah. Često so te meglice zbrane v večjih skupinah. Tako so n. pr. nad ozvezdjem Device blizu severnega pola Rimske ceste (glej karto!) našteali na majhnem prostoru 2775 meglic. Več kot 100 let je trajala pravda, kaj so prav za prav te čudne meglice in če spadajo v našo Rimsko cesto ali ne. Kako se je pred dobrimi 10. leti ta pravda končala, bomo slišali pozneje.

Mnogo je zvezd na nebu (bržčas $\frac{1}{2}$), ki ne svetijo vedno enako svetlo in jih radi tega imenujemo *spremenljive zvezde*. Najbolj raziskane so spreminljive zvezde Algolove, pri katerih se svetloba spreminja vsled mrkov. Dočim je sprememba pri Algolu vedno do sekunde enaka, so spremembe pri Miri

¹⁾ O svetlobnih razredih, paralaksah, svetlobnih letih in parsekih glej IV. in V. zvezek »Razorov« letnik 1932.

različne. Domnevajo, da povzročajo te svetlobne spremembe temni oblaki, ki obdajajo te zvezde.

Nekaj posebnega so tudi nove zvezde, ki se, kakor znano iz najstarejših časov, često pojavljajo v Rimski cesti. Največkrat namreč zablesti mala, neznatna zvezda nenadoma tako močno, da jo tudi po dnevi opazimo s prostim očesom. Oglejmo si novo zvezdo, ki se je l. 1918, pojavila v Orlu. Malo zvezdico v tem ozvezdju so nam 30 let opazovali kot zvezdo 11. svetl. razreda. Na fotografskih ploščah z dne 5. junija 1918. je bila še 11., na dva dni pozneje posnetih ploščah pa že kot zvezda 6. svetl. razreda.

Rimska cesta je vsevprek preprežena z oblaki, ki so deloma popolnoma temni, deloma pa svetlikajo temnorjavo. L. 1811. je Herschel 52 oblakov popisal, a so jih astronomi pozneje večinoma zanikali, ker jih je večinoma zelo težko razločiti in jih dolgo časa tudi fotografirati ni bilo mogoče.

Znamenito in obširno delo vatikanskega astronoma Hagena, ki so jo izdali l. 1932, nam še le točno tolmači, kako gosto so ti neprijetni oblaki razpršeni po celem nebu. Neprijetni prvič radi tega, ker vidimo daljne nebesne pojave v napačni luči, osobito pa radi tega, ker nam zakrivajo dober del Rimske ceste in zvezd v vsemirju. Tako je n. pr. danes dognano, da se Rimska cesta med Labudom in Kentavrom v resnici ne cepi, temveč jo le ogromni oblaki dele v dva rokava. L. 1930. se je prvič posrečilo te oblake s posebnimi ploščami fotografirati. Še temnejši oblak leži v zapadnem rokavu Rimske ceste med Ofiuhom in Ščitom.

Žal da vseh zanimivih podrobnosti o Rimski cesti vsled pičlega prostora ne moremo navajati, toda že ta na moč stisnjena slika nam da misliti, da je zgradba Rimske ceste vsaj za nas zemljane silno zamotana, čeprav je najbrž zgrajena po zelo enostavnih zakonih. Dve veliki vprašanji moramo rešiti, da spoznamo te zakone in njihove tajne, in sicer: kako so zvezde v splošnem porazdeljene v vesoljstvu, in pa, kako so ustvarjene posamezne zvezde. Pri proučevanju obeh vprašanj je poleg daljnogleda človeškemu očesu najizdatnejša opora spektroskop, aparat, ki zasluži, da si ga vsaj približno ogledamo.

Prestrižimo sončni žarek, ki pada skozi malo odprtino zastrtega okna s trikotnim steklom, in pojavi se mavrica s svojimi znanimi barvami. Vsako žarenje (elektrika, toplota, svetloba, röntgenovi žarki itd.) povzroča valovanje ter imajo valovi vsakega izžarevanja svojo posebno valovno dolžino. Na človeško oko vpliva komaj 50. del teh valov, in sicer so to valovi svetlobe, ki pričinja z valovno dolžino 400 mm pri vijoletni ter preneha z valovno dolžino 800 mm pri rdeči barvi.¹⁾ Pri beli sončni luči so vsi svetlobni valovi stisnjeni v eno točko, zato oko posameznih barv ne more razločiti. Trikotna prizma pa

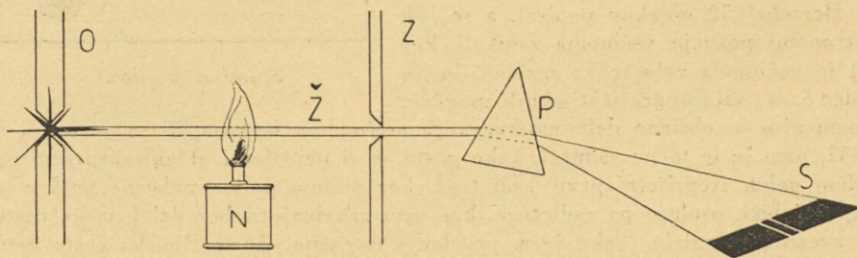
Spiralna meglica.

¹⁾ mm je milijotinka milimetra.

to točko raztegne v daljši trak, v katerem valove posamezni valovi ločeno vsak zase, valovi rdeče barve poleg oranžne, oranžni poleg rumene itd.

Razmeroma kratko mavrico, imenovano *spektrum*, ki nam jo je pričarala prizma, je mogoče z raznimi duhovitimi pripomočki modernega spektroskopa močno ojačiti in takorekoč do neke meje poljubno podaljšati in razčleniti. V ojačenem sončnem spektru se pa prikažejo v posameznih barvah razne drobne črte, in sicer tem več, čimbolj smo spektrum raztegnili. Kaj pomenijo te črte, nam pojasni sledeči poizkus.

V sliki 1. pada žarek $\check{Z}$ električne obločnice O skozi malo odprtino v zastorju Z na prizmo P , ki razdeli $\check{Z}$ v spektrum S . Ako postavimo med obločnico in zastor lučko N z gorečim natrijevim plinom, se pojavita v mavričnem spektru dve črti in sicer točno v valovni dolžini 589.62 in 589.02 mm. Natrijeva luč je očitvidno vzela obločnici ono moč, ki je tvorila spektrum v navedenih valovnih dolžinah. Slične poizkuse so napravili s plini drugih prvin ter uvideli, da pripadajo vsaki prvini v spektru črte drugih valovnih dolžin. Od 21835 črt, ki so jih do danes opazili v sončnem spektru, je nekaj glavnih narisanih v sliki 2. V sliki 2. vidimo, katere valovne dolžine imajo posamezne mavrične barve.

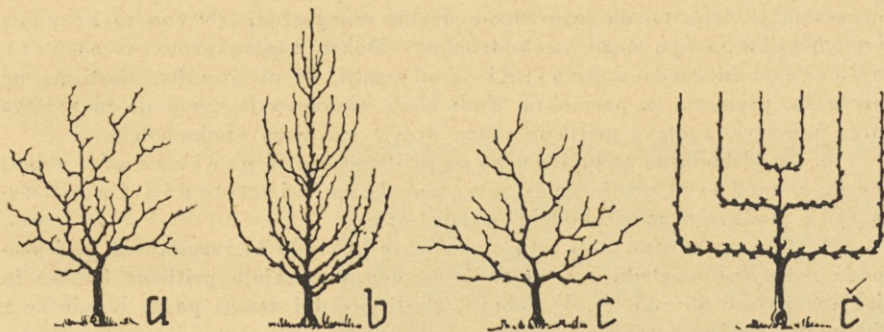
Enako so s poizkusi dognali, da je spektrum rdeče gorečega oglja v rdeči barvi najjačji in najizrazitejši, ako pa rdeče goreče oglje počasi razpalimo do bele žrjavice, preneha jakost in izrazitost spektra v druge barve, in sicer polagoma preko oranžne, rumene itd. Ker je toplota rdečega ognja manjša od toplote belega ognja, lahko rečemo, da je spektrum nekaj toplomer, s katerim je mogoče določiti toploto dotičnega gorečega telesa, od katerega smo spektrum posneli.

Še dva kratka poizkusa! Postavimo lučko N v sliki I v stekleno kroglo, v kateri je mogoče s stiskalko povečati plinovo gostoto. Čim bolj zgoščujemo plin, tem močnejše postajajo črte v spektru. Ako lučko N približavamo prizmi, se črte v spektru pomikajo proti vijoletnemu polju, ako pa svetiljko oddaljujemo, se pa črte pomikajo v spektru proti rdečemu polju. V laboratorijih so vpliv plinove gostote na črte in pa razmerje med hitrostjo, s katero se goreče telo približuje ali oddaljuje ter med premikanjem črt po spektru, natančno dognali; tako nam nudi spektrum vsestranske podatke o našem soncu ter o njegovi toploti in gostoti. Povsem upravičeno uporabljamo namreč te poizkuse tudi pri tolmačenju sončnega spektra, saj smo pri poizkusih samo zamenjali notranje razbeljene sončne plasti z električno obločnico, goreče sončne ozračje pa s plinovo svetiljko. Isto tako so merodajna ta raziskavanja pri proučevanju zvezd, kajti že prvi zvezdni spektri so jasno dokazali, da se stoje zvezde iz popolnoma iste snovi, kakor sonce in da so tudi po toploti, gostoti, velikosti itd. z njim v ožjem sorodstvu.

(Konec prihodnjič.)

PRITLIČNEM SADNEM DREVJU.

Vrtovi, ki jih imamo zlasti po mestih pri svojih hišah, vilah itd., mnogo pa tudi po kmetih, navadno niso namenjeni samo za okras hiše, ampak tudi za pridelovanje potrebnega gospodinjkega rastlinja. Poleg zelenjadi in cvetlic gojimo na njih tako radi tudi sadno drevje. Ti vrtovi so po večini majhni. Povprečno merijo 500—1.000 m². Redki so že vrtovi pri hišah, ki bi merili 1.500 m² ali še kaj več. Na takih vrtovih ne moremo gojiti navadnega visokodebelnega drevja, ker potrebuje preveč prostora, in zaradi sence in kapa ne bi mogli pridelovati pod njim zelenjadi, ki je navadno glavni pridelek. Toda zaradi tega pa vseeno ni treba, da bi pogrešali na domačem vrtu sadno drevje. Saj imamo za take namene drevje posebnih, majhnih oblik, ki na vse strani izvrstno ustrezajo našim željam in potrebam. To je pritlično sadno drevje.

a Pritlično drevo na planem v naravni obliki. b Pritlično drevo na planem v umetni obliki (piramida). c Špalirno drevo ob zidu v naravni obliki. č Špalirno drevo ob zidu v umetni obliki (palmeta). — Opomba. Nabrekli na tik nad zemljo je znak, da je pritlično drevo cepljeno na pritlično podlago — torej hruška na kutino, jablane pa na dusence ali paradiževce.

Zunanja, že na prvi pogled vidna bistvena razlika med visokodebelnim in pritličnim sadnim drevesom je ta, da ima pritlično drevo nizko 40.50 cm visoko deblo, ki je vrh torej bolj pri tleh. Od tod izraz »pritličen«. Pa tudi vrh takega drevesa ima vobče manjši obseg in se sploh nikdar ne more tako razrasti kakor vrh visokodebelnega drevesa. Nizko deblo, majhen vrh ali krona to so torej zunanji znaki pritličnega sadnega drevesa. Ti znaki pa niso odločilni. Mnogo zanesljivejši so notranji znaki, ker leti tvorijo pravo bistvo pritličnega drevesa. Oglejmo si najvažnejše:

1. Večina pritličnih dreves — vsaj tistih, ki naj ohranijo vse življenje pritlično, majhno obliko — mora biti cepljena ali podžlahtnjena na posebno, bolj šibko rastočo podlago, ne na navaden divjak. Ker je za pritlično drevje najprimernejše hruškovo in jabolčno pleme, bo zadostovalo, ako navedemo tu pritlične podlage samo za ti dve plemeni. Pritlične hruške morajo biti cepljene na kutino, pritlične jablane pa na dusence; še manjše oblike pa na paradiževce. Sicer bi morale biti imenovane podlage zapopadene že v pojmu pritličnega drevja, vendar je vsakomur, ki pritlično drevje naroča,

nujno svetovati, da to še izrecno zahteva. S tem pokaže, da stvar razume, kar bo tudi na drevesničarja ugodno učinkovalo. Na dusencu in na paradiževcu uspevajo vse jabolčne sorte, in ako imamo dovolj prostora, bomo sadili pritlične jablane cepljene na dusencu, in sicer je tu mišljen pravi izboljšani dusenec. Kdor ima pa izvrstno, udelano vrtno zemljo in želi imeti le prav majhne oblike (kakor so kordoni, palmete itd.), bo sadil pa jablane cepljene na paradiževcu (rumeni paradiževец iz Metza in razne druge izboljšane zvrsti).

Pri hruškah opazujemo pa neko neprijetno lastnost, da namreč vse njih sorte ne rastejo na kutini. Tu si pomagamo na dva načina: ali si izbiramo samo tiste sorte, ki na tej podlagi dobro uspevajo (n. pr. pastorjevko, amanljisko, dielovko, klapovko, kardyjevko, društvenko, blumenbachovko, in še več drugih ali pa cepimo sorto, ki direktno na kutini ne uspeva, kakor so zlasti wiliamovka, avranška in kleržo), na pastojevko, ki raste na kutini. Tako dobimo dvakrat cepljeno drevo, ki ima med kutino in gorenjo sorto posredovavko, ki dobro raste na tej podlagi.

2. Druga bistvena notranja razlika med pritličnim in visokodebelnim drevesom je dalje ta, da je pritlično drevje mnogo bolj izbirčno za zemljo in obdelovanje nego visokodebelno. Dobro uspeva samo v odprti, obdelani in redno gnojeni vrtni zemlji, ki ni presuha, zlasti pa ne pretežka, premrzla in premokra. Tudi glede obdelovanja, gnojenja in varstva pred zajedavci zahteva pritlično sadno drevje več nego visokodebelno.

3. Za odškodnino za boljšo nego pa pritlično drevje prej zaroči, je bolj redno rodovitno in rodi mnogo debelejšše, lepše in okusnejše plodove nego visokodebelno iste sorte.

4. Zato pa končno tudi prej opeša, se izrodi in razmeroma prej propade nego visokodebelno. V ugodnih razmerah vztrajajo pritlične hruške in jablane največ 30—35 let. V slabejši, zlasti presuhi zemlji pa se izrode že z 20 letom, kakšna sorta pa še prej.

5. Pritlično sadno drevje se loči od visokodebelnega slednjič tudi po tem, da ima vrh lahko razne oblike, dasi lahko goji tudi ob stenah, ob ograjah, kamor bi visokodebelnega drevja ne mogli pripremiti. Obliko vrha odloča prostor, kjer naj bi drevo rastlo in pa vzgoja. Ako raste drevo na planem, na prostem, da se morejo širiti veje na vse strani, dobimo bolj ali manj lepo drevesasto obliko, kakor jo vidimo najčešče po naših sadovnjakih. Kadar pa raste drevo ob zidu ali ob kakršnikoli steni, ali pa tudi ob brajdi (špalirju) na planem, se pa vejevje ne more širiti neovirano na vse strani, ampak se razprostira navadno plosko, v ravnini. Tako pa imenujemo špalirno drevje ali sadno drevje na brajdah.

Vzgoja pa na še drug način odloča drevesno obliko. Ako pustimo drevo, zlasti ono na planem, da raste po svoji volji, čeprav mu tu in tam nekoliko pomagamo, se razraste po svojem prirodnem nagibu v naravno obliko, kakor jo ima navadno vse visokodebelno drevje. Tu ni v rasti, v legi in v številu vej nikake redovitnosti, pravilnosti ali somernosti. Zato imenujemo take oblike tudi nepravilne oblike.

Vejevje pritličnega sadnega drevesa se pa da s primernim obrezovanjem in privezovanjem prisiliti, da se razvije somerno (simetrično), na vse strani enako, da stoje veje v enakih medsebojnih razdaljah v naprej določenem številu in obrastle s kratkim rodnim lesom. Tako dobimo enakomerno zrasle, umetne ali pravilne oblike.

Iz povedanega vsakdo prav lahko posname, da gojimo pritlično sadno

drevje na planem in ob stenah lahko v naravnih, nepravilnih ali pa v umetnih ali pravilnih oblikah. Za katero obliko se kedo odloči, to se ravna po zmožnosti, nagnjenju (veselju) do tega dela in pa po času. Kdor ima malo časa in ne posebnega veselja do obrezovanja in do vprav iskrenega občevanja z drevjem, ta ga bo gojil v naravnih oblikah, katerih oblikovanje ne zahteva posebnega znanja in je hitro opravljeno. So pa ljubitelji med posestniki vrtov, ki imajo prav posebno veselje, spretnost in potrebno znanje za tako intenzivno nego pritlikavcev. Ti pa naj goje pritlično drevje v umetnih, pravilnih oblikah.

OSKAR HUDALES:

SRCE MALEGA ŠIKARE.

(Iz knjige „Mali Šikara“, ki jo je napisal E. Marschall.)

Škrlaten mesec je sijal čez vrhove črne, nočne džungle. Mali Šikara, rjav in temen, kakor senca, je bedel in čakal. In tih, prav tih je bil. Če je vendar-le vztrepetal od razburjenja ali nekake slutnje, je bilo to ravno tako, kakor če se tiger trepetajoč potuhne v zasedi. Mesečina je nežno sijala skozi šope listja naravnost v temne, široke odprte Šikarine oči.

(Ilustr. Fr. Košir.)

Ni bilo mogoče drugače reči, mesec je bil res škrlaten. Neresnično in sanjavo je visel na vzbočenem nebesnem svodu. Potniki so ga poznali, poznali so tudi njegovo čudno rdečo luč, a le malokateri je premišljeval o vsem tem. Njegov nenavadni blesk se je pretakal skozi visoki bambus, izpreminjal džunglo v skrivnostno vilinsko deželo, polzel preko trdo steptanih slonovih steza in se vedno znova vračal k vlažnim, kakor oglje črnim očem dečka ob vhodu v vas.

Šikara, sin Koda Dunov, je stal visoko vzravan, tuje in srebrnkasto osvetljen od džungelskega meseca. Varvik-sahib, njegov junak in polbog, bi

se vsak trenutek moral vrniti z lova na tigre. Rezki kriki gonjačev bi šele priklicali vaščane, da pozdravijo belca, Šikara pa čaka že celo uro. Oh, če bi to vedeli, kako bi padli po njem, saj ga niso prav nič marali. Pravijo, da je hudo ben in neuporabljiv. Še bivolov ne zna pasti. Trikrat je že zapustil pašo in se

splazil v džunglo k bogve kakšnim čarovnijam. Kajti, kaj bi tam drugega počel? Mali rjavi dečki ne gredo med gosti bambus sami in neoboroženi. Preveč nevarnosti preži tam, preveč rjavih trakov se tam plazi po travi in preveč nič manj nevarnih rumenih, progastih bitij se vlačijo tam skozi goščavo. Toda čudno! Mali Šikara se je vedno vrnil zdrav in čil. Bil je hudoben čarovnik. Tako so si šepetali o njem. Kolikokrat je nenadoma prebledel — kolikor je pač dopustila njegova rjava koža — ko je tako brezskrbno korakal po džungli. Toda to ni bila bledica navadnega strahu, ki povzroča šklepetanje zob, temveč groznica nekega nenavadnega doživljanja. Nekaj, kar se ne da poimenovati, kajti strah ni pravo ime za to.

»Danes sem videl džunglskega seržanta!« je pripovedoval nekoč po nekem takem izprehodu. Nihče ga ni razumel.

»Saj ni nikakih vojakov tu! Ali lažeš ti, ali pa tvoje oči. Si-li videl znake njegovega čina?«

»Seveda sem jih, sicer bi ga ne bil spoznal. Bil je vendar črni medved, ki nosi na grlu rumen znak.«

Seveda, črnega himalajskega medveda z njegovo rumeno pego je vsakdo poznal. Toda »džunglski seržant!« To je bilo preveč za pojmovanje njegovih rjavih bratov. Njih domišljija je hodila druga pota. Nikdar jim ni prišlo na misel, da je mali druge krvi. Šikara je bil džunglsko bitje, radi svojega človeškega pokolenja pregnano iz zelene divjine, bitje onega čudno svobodnega porekla, ki nikdar in nikoli ne more najti miru v človeških bivališčih.

»Pomislite samo na ime, ki smo mu ga dali!« je navadno rekla njegova mati. Pri tem je mislila na »Šikare«, lovce-domačine, ki so bili poznani širom Indije. Toda »Šikara« pomeni vse kaj drugega. Tako se imenuje majhen, gibčen sokolič, ki lovi vrabce, najbolj svoboden vseh sodobnih duhov v džungli.

Varvih-sahib se še ni vrnil. To čakanje se je zdelo Šikari skoraj prav tako razburljivo, kakor lov. Slednjič je stopilo iz sence mogočno slonovo truplo. Šikarine iskajoče oči so našle zmagošlavni plen, najlepšega in največjega tigra, kar jih je kdaj videl. Nahar, kralj tigrov, veliki morilec, je bil mrtev!

V svoji hovdi¹⁾ je sedel belec. Zdelo se je, da nikogar ne vidi. Zmagoslavno vzklikanje domačinov je zvenelo mimo njegovih ušes. Videlo se mu je, da je utrujen in zdelan. Šikarini pogledi so zdrknili preko njegovega suhega, ožganega obraza, preko njegovih dolgih, belih rok in v navdušenju je Šikari zatrepetalo telo prav do petà.

Kakor vsi drugi dečki na svetu, je bil tudi on čestilec junakov, in ta mož je pomenil zanj najčudovitejše bitje na svetu. Šikara ni kričal in vriskal, kakor drugi, temveč stal kakor v tihi molitvi. Samo njegovo malo telo je vriskalo od blaženosti. In, o čudež vseh čudežev, beli sahib je dvignil pogled, njegove oči so polno in toplo počivale na omrtvelem dečku.

Varvikova ravnodušnost ni bila nič narejenega, temveč le samoobvladanje popolnega moža. Njegove oči so videle vse, toda samo eden teh rjavih obrazov se mu je zdel vreden njegovega pogleda, — in nasmehnil se je rjavemu, požljivemu obličju malega Šikare.

Vroče mu je zaplala kri po žilah in ga prevlekla z živo rdečico. Samo odsev lahnega smehljaja je zanj več, ko največja čast. Varvik je krenil k svojemu bungalovu, nekaj domačinov je odšlo v s slamo krite kočje, le Šikara se še ni ganil.

¹⁾ šotoru podoben sedež na slonovem hrbtu.

Neka misel se mu je zablistala v glavi! Kaj, če pripovedujejo sedaj o Naharjevi smrti? Prestrašeno se je zdrznil in oddirjal v vas.

Res, tu so sedeli v krogu pod drevesom, obdani od radovednih poslušalcev. Preril se je skozi množico in poslušal z malimi, a široko odprtimi ušesi:

Kot navadno je sahib razjahal slona in korakal s služabnikom po izsušeni potokovi strugi. »Tega je samo on zmožen,« si je mislil deček. »Drugi lovci, posebno bogati sahibi iz daljnih prekmorskih dežel, streljajo tigra iz varne hovde. To ni Varvikova navada.« Nahar je skočil godrnjaje pokonci — počil je strel — in tiger je padel. Mrtev!

»Zdaj je zgodbe konec!« so si mislili vsi, kajti sahibovi lovi na tigre so se vedno končali tako hitro in enostavno. Sahib je odšel, zasledil svojo žrtev, pomeril, ustrelil in zadetemu nič drugega ni kazalo, kot čimprej umreti.

Toda ta dan je sledila še nenavadna zgodba. Ko so se padlemu približali gonjači, je naenkrat skočila iz bambusa na najbližjega gonjača Nahara, Naharjeva tovarišica. Sahib je hitro pomeril. Kakor živo bitje je šinila njegova puška navzgor, zagrmel je strel in mačka se je prevrgla v travo. Bila je samo ranjena. Varvikovega nezanesljivega strela je bil kriv neki gonjač, ki ga je po neprevidnosti z vejo udaril v obraz. Toda krogla je vendar-le zadela, kar je bil čudež. Naenkrat je Nahara izginila, gost bambus se je zaprl za njo. Ni je bilo več mogoče izgnati in vrnili so se domov. —

Tišina je vladala v krogu. Vsi so čakali na najuglednejšega vaščana, na Kušrua in njegovo mnenje. Bil je moder in je o divjih živalih vedel več, ko marsikdo drugi.

»Drugo leto ne homo več služili varuhu ubogih.« Napeto so ga gledali. Šikara je trepetal. Kaj pomeni to?

»Govori Kušru!«

»Varvik sahib bo zopet šel v džunglo. In Nahara bo čakala. Dvojno je, kar mu je dolžna: smrt njenega tovariša — saj veste, da sta dolgo zvesto skupaj lovila — in svojo lastno rano. Nahara bo plačala!«

»Mogoče je izkrvavela,« je nekdo poizkusil odpoditi strah.

»Ne, ker bi jo drugače vi že našli. Vsi veste, bratje moji, da je ranjen tiger najnevarnejši. Nekega dne jo bo sahib zopet zasledoval in takrat ga ne boste več videli, da bi se ponosen in velik vrnil na slonu. Mogoče pride Nahara takrat, da še našo deco odvede v goščavo.«

Šikara si je skoraj želel, da bi se priplazila Nahara. Ne preblizu, ne, toda vendar dovolj blizu, da bi vzbudila nekoliko razburjenja. —

V tej noči, presrečen, da bi mogel molčati, je pripovedal materi o smehljaju sahiba Varvika.

»Nekoč — ne - koč — hočem,« je mrmral v polsnu, »tudi jaz postati lovec na tigre, kakor sahib.«

»O, mali sokolič,« se je smejala mati, »samo veliki gospodje iz daljnjih dežel in Varvik sahib lahko postanejo to. Kako misliš to doseči?«

»Kmalu bom velik in tedaj se vrnem z velikim, lepim krznom, kakor danes ljubljene neba.« Šikara je bil zelo zaspan in je od svojih sanj izdal več, kakor je hotel.

»Takrat mi pridejo vsi naproti in me pozdravijo. Jaz pa bom sedel pod drevesom in pripovedoval. In — vsi — me bodo poslušali.«

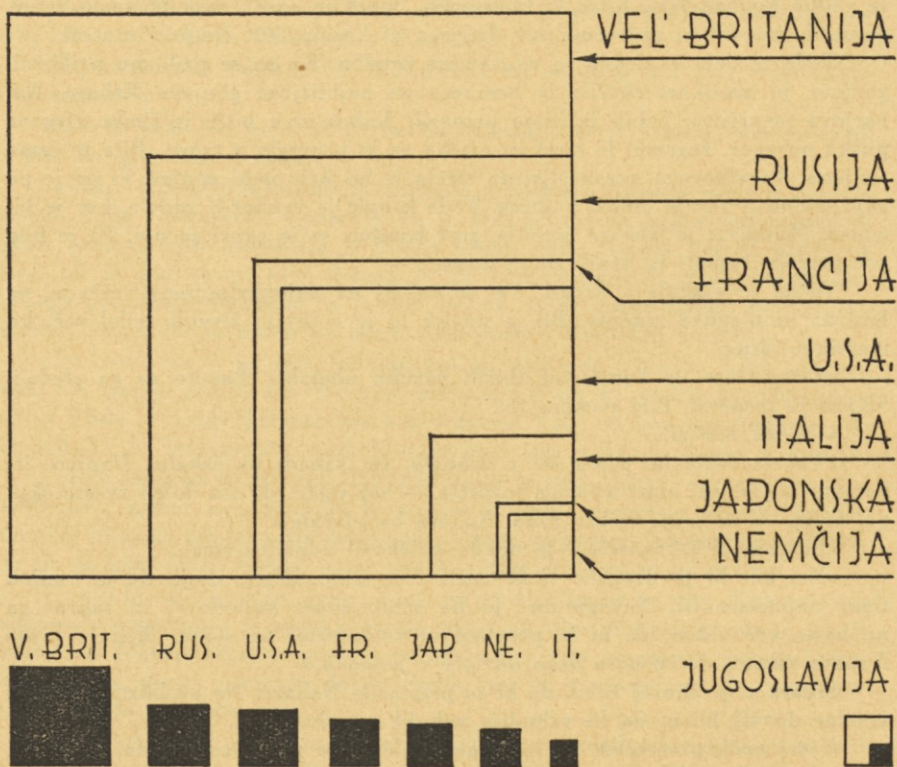
»Odkod, mali sokolič, hočeš vzeti slona in mnoge, mnoge rupije?«¹⁾

(Dalje prihodnjič.)

¹⁾ indijski srebrni novci.

PREBIVALSTVO SEDMIH VELESIL.

Sedanje stanje razdelitve sveta je trajno nevzdržno, ker posedujejo nekatere narodi (države) ogromna ozemlja, ki niso zadosti naseljena in izkoriščana, dočim se drugi duše v svojih tesnih mejah in nimajo na svetu koticčka, kamor bi pošiljali svoj prirastek, ne da bi bil prisiljen potujčiti se. V zvezi s tem in s položajem vodilnih držav sveta ni nezanimivo razvrstiti velike sile po

Zgoraj velikost, spodaj prebivalstvo sedmih velesil.

njihovem obsegu in številu prebivalstva doma ter v kolonijah in drugih posestih. Pri primerjavi števil se nam pokaže marsikatero zanimivo dejstvo, ki navadno ne mislimo nanj. Izbrali smo si zato vseh sedem sedanjih velesil, da pokažemo njihovo moč v medsebojni primerjavi.

Iz te primerjave sledi, da je tako po obsegu svojega ozemlja kakor tudi po prebivalstvu največja sila sveta Velika Britanija. V Evropi, kjer je njeno jedro, meri Velika Britanija (Anglija) samo 242.700 km², torej za 7.000 km² manj kakor naša Jugoslavija! Prebivalcev pa ima okoli 46 milijonov. Skupaj z dominioni, kolonijami in mandati pa meri ogromnih 34.854.700 km² (izven Anglije torej 34.612.000 km² in šteje 446.000.000 prebivalcev (izven Anglije

400 milijonov). Razdeljena je na Anglijo s Severno Irsko, dominione Irsko, Kanado, Novo Fundlandijo, Južno Afriko, Avstralijo, Novo Zelandijo, cesarstvo Indijo, kolonije in mandate. Prva za Veliko Britanijo je po obsegu in prebivalstvu sovjetska Rusija, ki pa je v upravnem oziru dosti bolj kompaktna in stabilna kakor prva, in je zato dejansko skoraj prva na vsem svetu, ker med tem, ko so velikobritanski dominioni skoraj še države zase, so ruske zvezne republike le samoupravna ozemlja pod trdo osrednjo vlado. Rusija meri v Evropi 4,353.000 km² in šteje okoli 123 milijonov prebivalcev. Izven Evrope, torej v Aziji, meri Rusija ogromnih 16,990.050 km², živi pa na vsej tej površini zaenkrat še samo 42 milijonov duš. Celotna Rusija meri 21,243.050 km² in šteje 165 milijonov prebivalcev. Njena izvenevropska posest je vsa severna Azija do Beringove ožine med Azijo in Ameriko.

Tretja država po obsegu, ne pa tudi po prebivalstvu, je Francija. V Evropi meri Francija 551.000 km² in šteje ne polnih 42 milijonov prebivalcev. Izven Evrope meri v kolonijah in mandatih njena posest 10,796.000 km², na njej pa živi le okoli 56 milijonov duš, torej razmeroma tako malo, kakor na ruski v Aziji. Celokupno meri torej Francija kot svetovna sila 11,374.000 km² in šteje 98 milijonov duš. Pomisliti pa moramo, da je tu šteta tudi velika puščava Sahara! Njene glavne kolonije so: Tunis, Alžir, Maroko, Zahodna Afrika, Osrednja Afrika, Indokina, Madagaskar, Reunion, Gvdelup, Gvajana, Nova Kaledonija, Oceanija, posesti v Indiji in razni otoki; mandati pa so Sirija, Libanon, Latakija, Druzija in Kamerun.

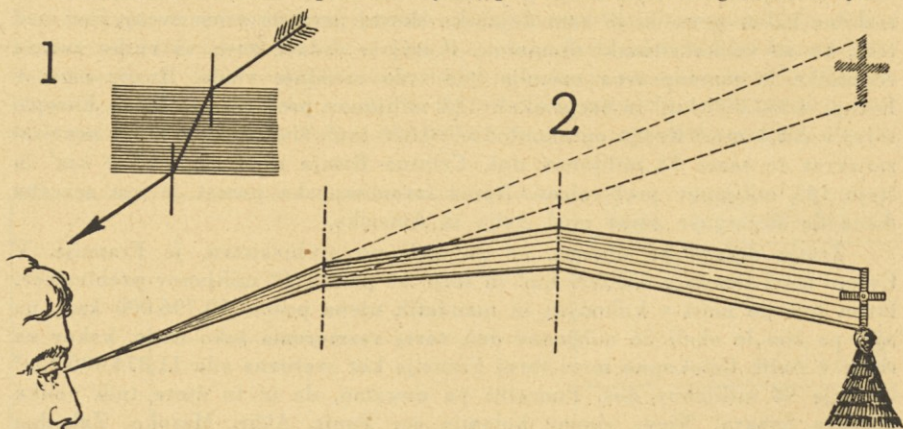
Po obsegu četrta, po prebivalstvu pa tretja (pred Francijo) velesila je Severno ameriška Unija (Združene države). USA merijo na celini 7,839.060 km² in štejejo okoli 125 milijonov prebivalcev. V kolonijah imajo 2,012.338 km², a samo 14 milijonov prebivalcev (mrzla Alaska!). Vsa njihova posest meri torej 9,851.398 km² in šteje 139 milijonov prebivalcev. Njene posesti so: Alaska, Filipini, Havaji, del Paname, deloma Porto Rico itd. Peta velesila po površini, po prebivalstvu pa daleč za Japonsko in celo Nemčijo (v tem oziru torej sedma) je Italija. V Evropi meri Italija 312.500 km² in šteje nekaj nad 42 milijonov prebivalcev. Njena posest v kolonijah pa meri 1,942.200 km², šteje pa samo okoli 2 milijona prebivalcev! (Puščavski značaj Tripolisa!) Vsa italijanska posest meri tako 2,254.700 km², na katerih živi nekaj nad 42 milijonov prebivalcev. Italijanske kolonije so: Tripolis, Eritreja in Somalija v Afriki.

Po obsegu šesta, po prebivalstvu pa peta velesila je Japonska, ki meri brez kolonij 381.576 km², šteje pa na tem razmeroma tesnem ozemlju okoli 65 milijonov prebivalcev. Njena kolonijalna posest meri 298.410 km², na kateri živi okoli 25 milijonov duš. Skupno meri vse ozemlje Japonske torej 679.986 km² z 90 milijoni prebivalcev. Njene kolonije so: južni del otoka Sahalina, Koreja, Formoza, Kvantung in razna tihoceanska otočja, ki so deloma le mandati. Po obsegu sedma in zadnja, po številu prebivalstva pa šesta velesila je Nemčija, ki je v svetovni vojni izgubila vse svoje kolonije s površino skoraj 3 milijonov kvadratnih kilometrov. Nemčija meri danes 468.705 km² in šteje okoli 64 milijonov duš. Po površini je v Evropi prva za Rusijo in Francijo, po prebivalstvu pa prva za Rusijo!

Ob sklepu naj omenimo še, da je izven teh držav po prebivalstvu prva za Veliko Britanijo, po površini pa prva za USA razpadajoča Kitajska, ki meri okoli 6 milijonov km² in šteje še vedno okoli 430 milijonov prebivalcev. Po številu prebivalstva je za velesilami največja Brazilija z 42 milijoni duš, nato pa Poljska z 32 milijoni duš. Po obsegu pa je še dosti držav, ki merijo preko milijona km².

(»Večernik«.)

Videti križ na nebu — pomeni vojsko, potres ali kako drugo šibo božjo.

Znano je, da se svetloba, prihajajoča iz ene plasti v drugo, lomi, in sicer: ko prehaja iz redkejšega sredstva v gostejše, se lomi proti vpadni navpičnici, ko prehaja iz gostejšega v redkejšo pa od vpadne navpičnice, kar nam pona-zoruje skica 1.

Zrak ni povsod enako gost. Vemo, da je zrak od zemlje navzgor vedno redkejši. Tudi vemo, da se zemlja ponekod bolj segreje nego drugod; posebno dobro se segreje črna in suha zemlja ter peščeni kraji — puščave. In radi tega je tu zrak redkejši. Tako se torej pripeti, da so ponekod plasti zraka izrazito redke, goste in bolj goste. Zato si oglejmo skico 2, ki nam pojasnjuje nasled-nji pojav:

Žarki, ki prihajajo od križa, se lomijo proti vpadni navpičnici i. t. d. po zakonu loma, in naše oko vidi križ v smeri onih žarkov, ki prihajajo v naše oko. Torej križ vidimo na nebu.

Debelost in gostota zračnih plasti pa se več ali manj vedno izpreminjata, zato so te plasti čestokrat nemirne, radi česar so nemirni tudi v naše oko prihajajoči žarki; v tem slučaju se križ na nebu trese — trepeta. To pa ljudi še bolj ostrashi. Take pojave imamo vsak dan in vsako noč, imenujemo jih »ze-meljska refrakcija«. Vsled teh vidimo zvezde više nego so v resnici in obenem vidimo, da migotajo. Iz teh vzrokov se tudi sonce vidi nad obzorjem še kakih 5 minut potem, ko je že zatonilo pod obzorje. Te zračne prikazni pripisuje ljudstvo vili »Fata Morgana«.

Čestokrat se pripeti, da se vidijo vsled teh optičnih pojavov v zraku cele hiše, trgi, vasi in mesta (Messina v Italiji). Tako se vidijo n. pr. v Hastingsu na Angleškem v zraku čestokrat cele pokrajine francoske obale. Največkrat se pa taka »Fata Morgana« pojavlja zdaj tu zdaj tam v puščavah.

Iz tega je jasno, da so zgoraj naštetimi pojavi naravni in da kot taki ne na-povedujejo vojske, potresa ali druge božje šibe.

Glorija je barvnoroba meglena podoba, ki jo vidijo le izvoljeni.

Na vrhovih nekaterih gora, na morski obali ali v zrakoplovu se dogaja, da vidi med nizko stoječim soncem in meglo se nahajajoči opazovalec svojo

dosti večjo senco, obdano od raznobarnih krogov. Kako nastane senca, ve vsakdo; barvnorobi krogi okrog sence pa nastajajo vsled lomljenja svetlobe ob megleni plasti, kjer se nahaja opazovalec.

Na Golem so opazovali ta zanimiv prirodni pojav mnogokrat: Od Ižanskega polja se vzpenja proti jugu strma dolinica Draga in sega pod vasici Gorenje in Dolenje Golo. Golski hrib, na katerem je cerkva, prepada strmo proti zahodu, severu in vzhodu; temu hribu na jugu pa se vzdiguje znani Kurešček (831 m). Ako stopiš na rob Golske planice pri cerkvi zjutraj, ko vzhaja sonce na ravnici in ti posveti v hrbet, vidiš lepo in razločno utopljeno, svojo lastno senco kakih 30 m daleč na vrhu prirezane goste megle, ki stoji po dolini ozke Drage. Ta senca oponaša zvesto vsak tvoj migljaj in je vselej ožja nego tvoj život, pa daljša ali krajša, kakor se ti stoječa megla bolj odteguje ali približuje. Senco obdaja vselej širok, svetel kolobar v prizmatičnih barvah kakor v kolo zavita mavrica. Čim gostejša in vlažnejša je megla, tem močnejše so tudi barve v kolobarju, ker se sončni žarki močnejše lomijo in razkrajajo. — Precej visoko nad tem prizmatičnim kolobarjem se vzpenja svetel oblok, ki sončnih barv ne razkrajajo razločno in je le nekoliko gostejši in svetlejši od navadne sosedne megle.

Ako se nahaja na robu planice v gotovi razdalji več ljudi, vidi vsak le svojo lastno senco v mavričnem kolobarju ali »gloriji«, sosedove podobe ne vidi. Ta redki prirodni pojav opazuje lahko vsakdo, ne samo izvoljeni, na Golem ob jasnem nebu pozno v jeseni, pozimi in proti pomladi zjutraj po sončnem vzhodu, dokler je gosta megla tako blizu v dolini, da pada nanjo senca više stoječega opazovalca.

Tudi na Brocknu v Harzu v severni Nemčiji so mnogokrat opazovali ta zračni pojav. Španci so opazovali »Glorijo«, ko so potovali pod Pizzarovim vodstvom čez Južnoameriške Ande.

14.

Zmaj na Vrhnikih.

Slavni kranjski zgodovinopisec Valvasor pripoveduje v svoji knjigi »Slava vojvodine Kranjske«, kako so kmetje našli v vrelcu doline Bele med Vrhniko in Logatcem mladega zmaja.

Domačini so peljali Valvasorja k omenjenemu studencu, mu pokazali suho strugo; kajti studenec je tiste čase usahnil, vodo je bruhal le ob povodnjih. Pripovedovali so mu, da sedi zmaj v podzemski duplini studenca. Ker pa je rov preozek, ne more prodreti na površje. V zmajevi jami izvira skrivnosten studenec. Kadar se natoči prevelika množina vode, da postane zmaju že nadležna, jo bruhne skozi zemeljsko žrelo v silnem vrelcu na dan, da napravi veliko škodo.

Neki kmet mu je v živi veri zatrjeval, da je na lastne oči videl tri žive zmajeve mladiče, ki so pridrli na dan ob priliki neke povodnji. Ob zadnji veliki povodnji je zopet eden prilezel iz studenčevega žrela. Tega nedoraslega zmajčka je ulovil pogumen gospod, vrhniški poštar Hoffmann. Ta zmajček, nebogljeni sin, je starega najbrž hudo razjezil; kajti izbruhal je veliko množino vode, ki je porušila skalovje in zemljo; a ubila tudi zmaja. Od tega časa je dolina Bela rešena te zemeljske pošasti.

Dospela pa je sedaj vest, da so te dni našli v enem izvirku Ljubljane mladega zmajčka. Vrhničani so se baje zelo prestrašili. A domači učitelj, kateremu so ga prinesli, jih je potolažil, in zagotovil, da ta zmajček ni nikaka po-

šast, temveč — mič er il ali človeška ribica (*Proteus anguineus*, Grottenolm), ki spada med krkone.

Močeril živi le v kraških podzemeljskih vodah, dolg je kakih 25 cm in ima obliko kuščarja. Ker v temnih podzemskih jamah ne more ničesar videti, zato ima oči krnaste, ležijo mu pod kožo, ki je občutljiva za svetlobo. Koža je nežna in brezbarvna ter nekoliko prosojna, da se celo skozi njo opazi barva mesa. Noge so šibke in na stran obrnjene; sprednji dve imata po trije, zadnji po dvojce prstkov. Zraven pljuč ima dobro razvite vejnate škrge, ki so bledordeče; z njimi diha. Ako živi v vodi, mrzlejši od $+ 15^{\circ}$ C, leže samica jajčeca, ki jih prileplja na povodne predmete; v gorkejši vodi pa koti žive mladiče. Živi se z inbifeksi in drugimi jamskimi črvi in žuželkami.

15.

Ko si kdo roko ali nogo izvine, gre si jo obvezat k sosеду ali h kakemu mazaču. — Ako soséd obvezuje roko (nogo), ne sme vedeti komu jo obvezuje; ko pa obvezuje roko (nogo) mazač, moli neke neznane molitvice in po končanju teh obveže roko (nogo) z nitjo, na kateri so navezani trije kamenčki ali tri šibice.

Najprej pogledjmo, kaj je izvin: Ko se sklepne obvojnice in vezi pretegnejo, natrgajo ali še celo raztrgajo tako, da sklep ostane še vedno v pravilni legi, pravimo, da se je telesni ud v tem sklepu izvinil. Nastanejo hude bolečine, proti katerim pomaga sprva mrzel obkladek in tudi kolikor toliko vsaka obveza ter počitek uda. Prav nič pa ne pomagajo nerazumljive molitve mazača ali nevednost, komu se je izvinjeni ud obvezal, kakor tudi ne število tri.

TISK — VELESILA.

To so berlinski poročevalci svetovnih velelistov. Ti novinarji in novinarke obveščajo svoje liste vsak dan o vseh važnih dogodkih Hitlerjeve Nemčije.

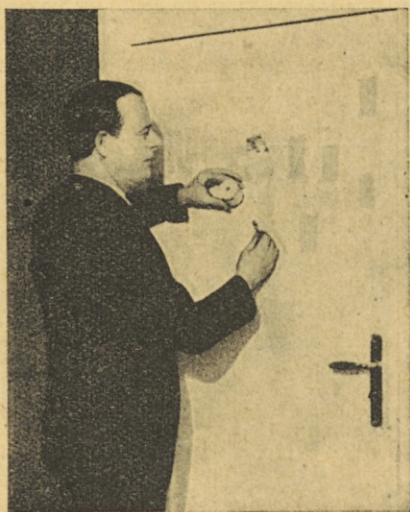
DANSKA. Mala, a kulturna Danska je tudi zastopana med velelisti. Poročevalec narekuje najnovejše vesti za »Politiko« v Kopenhagnu.

ARGENTINIJA. Gospodična Juana Hesser tipka važen brzojav za svoj list »Pravica«, ki izhaja v Buenos Aires.

ANGLIJA. Poročevalec londonskega »Dnevnega ekspresa« telefonira svojemu listu, ki izhaja v poldrugomilijonski nakladi, najnovejše vesti iz Nemčije.

FRANCIJA. Ta novinar Georges Blum, namerava pravkar v telefonsko celico, da bo poročal za pariški »Dnevnik«, ki ima tudi nadmilijonsko naklado.

AMERIKA. Ta 35 letni novinar ima že velik sloves; kajti njegova poročila v »Njujorški večerni pošti« čita več milijonov ameriškega ljudstva.

ITALIJA. Italijan Filipo Bojan čita došle dnevnike iz vsega sveta, da bo sestavil poseben članek o svetovni politiki za fašistični dnevnik »Italijansko ljudstvo«.

ŠPANIJA. V Španijo, kjer so v poslednji dobi zelo burni časi, poroča kar za tri liste (med njimi tudi za »Glas«) gospod Rodino. Tu razpravlja z ostalimi novinarji o splošnem političnem položaju v Nemčiji.

NIZOZEMSKA. Iz strokovnih trgovskih knjig črpa poročevalec »Splošnega trgovinskega lista« posebne stvari, ki jih rabi za svoje gospodarske članke. Dandanes je za vse države gospodarska politika najvažnejša.

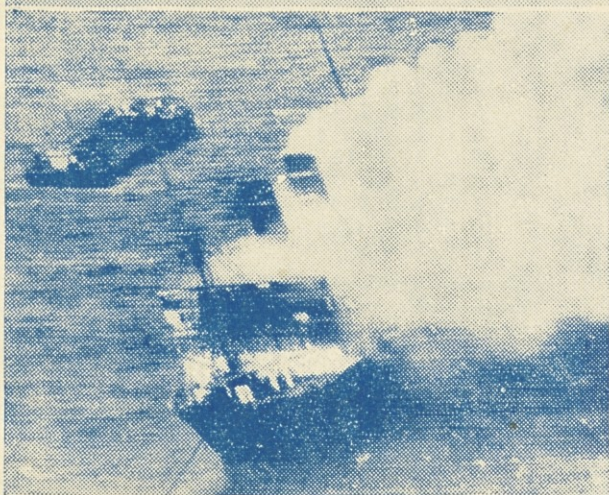
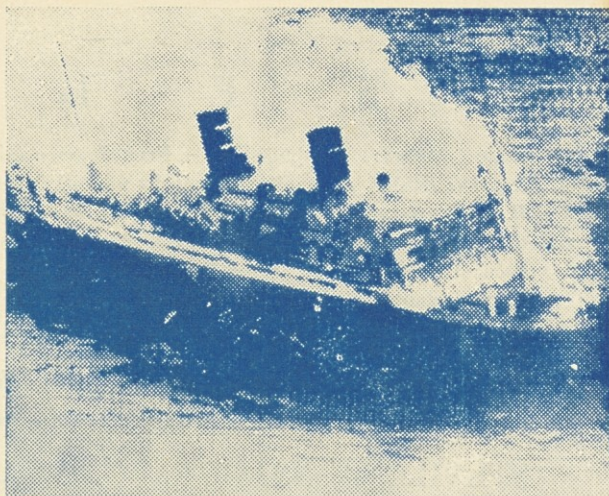

RUSIJA. Sovjetska zveza ima v Berlinu poročevalko, gospo Kajtovo, ki pošilja največjemu ruskemu dnevniku »Vesti«, poročila, ki po večini izzve-
ne za sovjetsko propagando.

JAPONSKA. Novinar Tsuneaki Shiomi je odposlal preko kabla v »deželo vzhodnega sonca« posebno važne vesti; zato zdaj zadovoljno čita novo izišli roman.

Na obali Nove Škotske je pred kratkim pogorel ameriški potniški parnik »Morro Castle«. Na parniku je bilo s posadko vred 560 oseb, od katerih so rešili le 325 deloma opasno ranjenih potnikov in mornarjev. Vsi ostali so zgoreli ob živem telesu ali pa so poginili v morju. Pričujoči sliki sta na mestu posneti in po brezžičnem potu razposlani po svetu.

!!

Uprava „RAZOROV“ lahko preskrbi svojim naročnikom originalne platnice za I. in II. letnik. Cena za en letnik je 5 Din. Naročite z dopisnico pri upravi v Mariboru, Krekova 1.

!!

OGROMNA KNJIŽNICA.

Angleško mesto Manchester (Mänšistr) je dobilo novo knjižnico, ki so jo pravkar dogradili. V kratkem jo bo otvoril sam angleški kralj. Knjižnica je zgrajena v obliki velikanskega pokončnega valja, ki je pokrit z nizko kupolo. V knjižnici je udobno urejena čitalnica in mnogo manjših dvoran za razne studijske svrhe. Posebna dvorana je določena za časopise. Poleg teh prostorov ima posebne celice, ki lahko studirajo v njih posamezniki popolnoma nemoteno. V knjižnični zgradbi je pa tudi razkošen restorán (gostilna) in še marsikaj, česar udobnosti vaje Anglež ne more pogrešati. Ker imajo angleška mesta večinoma zelo slab z ogljenimi drobci nasičen zrak, ki bi škodoval dragocenim knjigam in razvajeim čitateljem, so namestili v tej knjižnici posebne filtre (precejevalnike), ki čistijo zrak. Tako očiščeni in umetno segreti zrak prihaja po posebnih kanalih in odhaja na enak način tako, da ni nikoli treba odpirati oken. Vse poslopje kurijo električno. V knjižnici bo prostora za več nego milijon knjig. Poseben oddelek bo urejen za izposojevanje.

MLADINA, ŠIRI „RAZORE“!

V S E B I N A

Rudolf Maister: Vstajenje 1. — *Fran Erjavec* (ob stoletnici rojstva 2. —) *Ilka Vaštetova*: Zaklad v Emoni (zgodovinska povest) 3. — *Fran Erjavec*: Živali popotnice 7. *B. Grile*, *gimnazija v Mariboru*: Od Sušaka do Kotora 11. — *Joža Herfort*: Misli ob stoletnici F. Erjavca 14. — *Fr. Vrhovnik*: Rimska cesta 15. — *M. Humek*: O pritičnem sadnem drevju 21. — *Oskar Hudales*: Srce malega Šikare 23. — *Prebivalstvo sedmih velesil* 26. — *Fakin Anton*: Vraže 28. — Tisk — velesila 30.

Na delo v novem šolskem letu!

Naslovna risba učenca Peheim V. drž. deške meščanske šole v Mariboru.

ŠTEVILČNA NALOGA.

1. 1, 8, 11, 8, 7, 12, 6
2. 2, 10, 6, 11
3. 3, 4, 7, 4, 11
4. 4, 9, 5, 4
5. 5, 6, 9, 7, 4, 12, 4
6. 6, 12, 6, 5, 6
7. 7, 11, 6, 12, 1, 2, 3
8. 8, 5, 10, 6
9. 9, 4, 5, 2, 1
10. 5, 2, 7, 12, 6
11. 6, 5, 3, 5.

Na mesta številčk vstavi črke; enake črke imajo enake številke. Začetnice besed povedo ime slavnega fizika-rojaka, bivajočega v Ameriki.

Besede pomenijo:

1. Reka v Jugoslaviji
2. Pritok Morave
3. Jadranski zaliv
4. Evropska prestolica
5. Jadranski otok
6. Jugoslovanska poročevalska družba
7. Mesto v Bosni
8. Zgodovinski otok v Tirenskem morju
9. Kraj pri Splitu (Dioklecijanova palača)
10. Evropska država
11. Znamenita narodna igra (Dalmacija).

KAKO UGANEŠ STAROST IN MESEC ROJSTVA KAKEGA ČLOVEKA?

Nekdo je bil rojen v juniju in šteje 37 let, česar ti pa seveda ne pove. Prosi ga, naj podvoji število mesecev, torej:

6. mesec	12
5 prišteti	5
vsota	17
s 50 množiti	850
prišteti starost	37
vsota	887
odšteti 365	365
ostanek	522
prišteti 115	115
vsota	637

Prva številka vsote pove mesec rojstva, ostali dve starost. Račun izvrši oni, ki ga izprašuješ, pa ti končno pokaže le poslednje število.

Mladina,
„Razori“ naj ti bojo najljubši list!

„**RAZORI**“ izhajajo vsak mesec in stanejo **3 Din** za številko. List izdaja »Udruženje jugoslovanskega učiteljstva meščanskih šol, sekcija za Dravsko banovino v Ljubljani«, zanjo odgovarja Makso Hočevar, ravnatelj mešč. šole v Ljubljani. — Urednik Tone Gaspari, Rakek. — Uprava: Maribor, deška meščanska šola. — Vsi dopisi na: Uredništvo »RAZOROV«, Rakek. Za uredništvo odgovoren Drago Humek, ravnatelj meščanske šole v Mariboru. Za Mariborsko tiskarno odgovarja Stanko Detela, ravnatelj v Mariboru.